

ב"ה. ניסן תשפ"ה | גיליון 21

בימה לעיון
הלכה,
בירור סוגיות
ותשובות
הלכתיות
אקטואליות
משולחן
בית ההוראה
כפר חב"ד

מבט ההוראה

יוצא לאור על ידי: **בית הוראה כפר חב"ד**

רחוב צעירי אגודת חב"ד 2 • טלפון: 077-2277013 • דוא"ל: beithoraah@gmail.com
מחלקת איסור והיתר: הרב ברוך בליזינסקי, הרב ישראל הלפרין, הרב בנימין כהן, הרב חיים פרוס
בית הדין לממונות: הרב ישראל הלפרין, הרב אליהו קירשנבוים, הרב אברהם מאיר רבינוביץ

**שו"ת בדיני שבעת
ימי המשתה**

02 | מאת הרב ברוך
בליזינסקי

מיכלא דמהימנותא

04 | כוחה הסגולי
של המצה

מאזה במעלית

10 | מאת הרב
ישראל הלפרין

**המזון הרוחני
שספגתי בישיבת
תו"ת בסמרקנד**

14 | מזיכרונות הרב
דובער פרוס ע"ה

שו"ת בדיני אבילות

17 | מאת הרב חיים פרוס

**תלמיד ישיבה "לא יצא בצבא".
מה הנימוק ההלכתי?**

06 | מאת הרב אליהו קירשנבוים

**הדרך הנכונה למסירת
מידע בענייני שידוכין**

20 | מאת הרב אברהם מאיר רבינוביץ

**בין נטילת שחרית
לנטילה לנשיאת כפיים**

23 | מאת הרב בנימין כהן

מנין על מסלול ההמראה

25 | פינת ההלכה לצעירים

שו"ת בדיני שבעת ימי המשתה

מאת הרב ברוך בליזינסקי שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

סעודת שבע ברכות שהחלה בסעודה שלישית ונמשכה למוצאי שבת

שאלה: סעודת שבע ברכות שנערכה בסעודה שלישית והתארכה עד לאחר צאת השבת, האם ניתן לברך ברכת "בורא פרי הגפן" ולשתות מהיין לפני הבדלה?
תשובה: לפי הכרעת הרבי אין לשתות את הכוסות קודם הבדלה, אלא יש להבדיל על אחת מהכוסות ואחרי זה לערב אותן ולשתות את היין.

ודלא כאותם הנוהגים שגם במקרה כזה מברכים כרגיל ושותים את היין עוד קודם הבדלה.

נימוקי התשובה:

כאשר סעודה שלישית המשיכה עד לאחר מוצאי שבת, נפסק להלכה שאין לשתות מהכוס של ברכת המזון⁸, שכן אסור לשתות קודם הבדלה⁹.

מסיבה זו, בסעודת שבע ברכות שנמשכה עד לאחר צאת השבת, מתעוררת השאלה האם יכולים לשתות מהכוס של ברכת המזון ומכוס השבע ברכות. ולמעשה מצינו בזה כמה מנהגים:

לגבי הזמן של שתיית הכוס, יש הנוהגים לברך את ברכת המזון על כוס יין אחת, בסיום ברכת המזון מברכים את ששת הברכות הראשונות מתוך השבע ברכות על כוס יין שנייה (ללא ברכת הגפן), ולאחר תפילת ערבית עושים הבדלה על הכוס שבירכו עליה ברכת המזון¹⁰. וטוב להדר שהמברך ברכת המזון על הכוס, הוא בעצמו יבדיל אח"כ על הכוס¹¹.

ורק לאחר ההבדלה שותה המבדיל מכוס זו כדין ומשייר מעט, וגם טועמים מהיין שבכוס ברכת נישואין, ואחר כך מערבבים את היין שבשתי הכוסות ומטעימים מן היין לחתן ולכלה¹².

וטעמם: למרות שכוס שבע ברכות נחשבת לחלק מהסעודה ומחמת זאת ניתן לשתותה קודם הבדלה, הרי שכוס ברכת המזון אינה חלק ממנה למי שאינו נזהר תמיד לברכה על הכוס¹³. וכיוון שלא ניתן לברך רק על כוס שבע ברכות, מאחר שנראה כולזול בכוס של ברכת המזון¹⁴, לכן ממתנינים עד לאחר הבדלה שאז יתאפשר לברך על שתי הכוסות. אך יש שדעתם כי גם מי שאינו נזהר תמיד לברך על הכוס יכול לברך עליה עתה¹⁵.

שבע ברכות בחופה שנערכה לפני השקיעה

שאלה: כאשר החופה נערכת לפני השקיעה וסעודת החתונה כלילה שלאחריה, מתי מסתיימים שבעת ימי המשתה?

תשובה: את שבעת ימי המשתה מחשבים מזמן שהסתיימה אמירת שבע הברכות בחופה, ואם היה זה לפני השקיעה אכן נחשב ליום שלם ומאז מונים רק ששה ימים נוספים.

נימוקי התשובה:

שבעת ימי המשתה מתחילים מיד לאחר הנישואין¹. מהות הנישואין היא קנין החתן את הכלה להיות לו לאשה באמצעות הכנסתה לרשותו, והוא נקרא "חופה". בהגדרת קנין זה יש כמה שיטות². יש הסוברים שקנין הנישואין לא חל אלא לאחר שהיית החתן והכלה בחדר יחוד³, אך לדעת רבים הקנין כבר נפעל משעת החופה⁴.

וכאן מתעוררת השאלה: מאחר ששבעת ימי המשתה נמנים מהזמן שבו נחשבים הזוג לנשואים כהלכה, כיצד יש לנהוג במקרה שהחופה נערכה לפני השקיעה ואילו שהיית החתן והכלה בחדר יחוד היתה כלילה שלאחר מכן – האם יש למנות את שבעת הימים מהחופה או מזמן היחוד?

למעשה נהוג לפסוק, שלענין שבע ברכות, כיוון שהדבר שנוי במחלוקת הפוסקים, הרי כלל הוא בידינו שספק ברכות להקל. ועל כן, חופה שנערכה, למשל, ביום רביעי לפני השקיעה, והיחוד וסעודת החתונה היו בליל חמישי, הרי שימי שבע הברכות מתחילים מזמן החופה, שנחשב ליום שלם לענין זה, ומסתיימים כבר ביום שלישית שלאחר מכן⁵.

כל זה הוא בתנאי ששבע הברכות אכן נאמרו בחופה לפני השקיעה, אולם אם החופה מתחילה לפני השקיעה ואמירת שבע הברכות נסתיימה כלילה – מתחילים למנות את שבעת ימי המשתה מהלילה וצריכים למנות שבעה ימים שלמים⁶.

במידה ואמירת שבע הברכות נסתיימה בזמן בין השמשות, כיון שזמן זה נחשב לספק יום או לילה, פוסקים לפי הכלל ספק ברכות להקל, ומונים את היום שחלף כאחד משבעת הימים⁷.

1 ראה שו"ת הרא"ש כלל כו סי' ב. רמ"א בשו"ע אה"ע סי' סב סי"ו.

2 ראה בהרחבה אנציקלופדיה תלמודית ערך חופה ובהמצויין שם.

3 רמב"ם הלכות אישות פ"ה ה"א. שו"ע שם ס"ה ס"א.

4 ראה דברי הרמ"א בשו"ע שם.

5 ראה בהרחבה יביע אומר ח"ה אה"ע סי"ז. ילקוט יוסף שובע שמחות

הלכות נישואין פ"ז סי"ב ובהמצויין שם. הנישואין כהלכתם פ"ד סי"ז

ובהערה 13. נטעי גבריאל הלכות נישואין פק"ט סעיפים א-ב.

6 כן מובן משו"ת הרא"ש שם, שנחשבים לנשואין מזמן שבע הברכות.

וראה שובע שמחות פ"א סי"ב. נטעי גבריאל שם ס"ה. אבל בספר טיב

קידושין סי' סב ס"ק ו' וס"ק ח כתב שמונין מזמן החופה ולא מזמן שבע

הברכות, וכוותיה פסק בהנישואין כהלכתם פ"ד סעיף ט.

7 ראה יביע אומר שם. ועוד.

8 ראה תושו"ע סי' רצט ס"ד ובמג"א שם סק"ז, ובשו"ע"ר שם סי"ו.

9 פסחים קה, א. תושו"ע שם ס"א. שו"ע"ר שם ס"א.

10 ראה תהילה לדוד סי' רצט ס"ק א. קצות השלחן סי' צד בדי השלחן

סק"ט.

11 ראה קצות השלחן שם.

12 ראה חכמת שלמה סי' רצט ס"ד. הנישואין כהלכתם פ"ד סק"ט.

13 ראה מג"א שם. שו"ע"ר שם סי' ו' ובקונטרס אחרון לסי' רצו ס"ק ב.

14 חכמת שלמה שם. וראה אגרות משה או"ח ח"ד סי' טט.

15 ראה משנה ברורה שער הציון סי' רצט ס"ק כד, ובהמצויין שם. בן איש

חי שנה ראשונה פרשת ויצא אות כ.

בתענית ציבור שנדחתה ובתענית אסתר אפילו בזמנה – יש מקום להקל. ולכן, באם החתן והכלה מרגישים חולשה כלשהי וכיו"ב – אינם צריכים להתענות.

נימוקי התשובה:

שבעת ימי המשתה נחשבים לימי שמחה עבור החתן והכלה²⁸. וכיון שאין שמחה בלא אכילה ושתייה²⁹, דנו הפוסקים האם בארבעת הצומות שבעה עשר בתמוז, צום גדליה, עשרה בטבת ותענית אסתר, הנחשבים לצומות קלים ביחס לתשעה באב ויום הכיפורים, יש מקום להתיר לחתן ולכלה שלא יתענו בהם.

בשלשת הצומות הראשונים מצינו מחלוקת בין הפוסקים: יש שכתבו שמאחר שהתענית היא תענית ציבור, צריכים כל הציבור להתענות בהם לרבות חתן וכלה, למרות ששבעת ימי המשתה הם ימי שמחה עבורם, בהיותם חלק מכלל הציבור³⁰. מאידך, יש מקומות שנהגו שהחתן אינו מתענה כלל בתענית ציבור³¹.

ויש שהקילו בתענית ציבור שנדחתה שאינם צריכים להתענות³². ויש אומרים שיתענו עד חצות³³, ויש שהורו להחמיר לבריאים; ואילו במצב של חולשה, אפילו מועטת או מיחוש קל, הקילו שלא יתענו³⁴.

ולגבי תענית אסתר הקלה יותר, כיון שאינה על צער החורבן אלא זכר לתענית שגזרו מרדכי ואסתר³⁵, נחלקו הפוסקים בדינם של חתן וכלה בשבעת ימי המשתה ושאר בעלי שמחה, האם יש להשוותה לשאר התעניות:

יש הסבורים שלעולם צריכים להתענות ביחד עם הציבור, בין אם הצום בזמנו ובין אם נדחה³⁶. ויש המקילים שלא להתענות רק בצום שנדחה³⁷. ויש שהקילו עוד יותר, שאין בעלי השמחה מתענים אפילו כאשר הצום הוא בזמנו³⁸. וכך היא הכרעת גדולי הפוסקים³⁹. ויש שהגדילו לומר שאף אינם רשאים להחמיר על עצמם ולהתענות⁴⁰. ואף כי יש שהכריעו לחומרא⁴¹, ודאי יש מקום להקל לחתן ולכלה שלא להתענות בימי שמחתם אפילו עקב חולשה מועטת ומיחוש קל⁴².

ויש הנוהגים¹⁶ שגם אז שותים מכוסות אלו כרגיל. ומהטעמים לזה: כיוון שיש לברך שבע ברכות על כוס יין¹⁷, ניתן לומר שדין שתייתן שווה לדין שזוהר תמיד לברך ברכת המזון על הכוס, שכן בכל פעם שמברכים ברכת המזון בסעודות שבת ברכות מברכים אותה על הכוס, כך שגם כוס ברכת המזון נחשבת כחלק מהסעודה ומותר לשתות ממנה קודם הבדלה. מה גם שיש הסבורים שאף מי שאינו נזהר תמיד לברך על הכוס יכול לשתותה¹⁸.

ולאלו הנוהגים לשתות הכוס, קיימים מספר מנהגים לגבי זהות השותים: המנהג הנפוץ הוא שלא רק החתן והכלה יכולים לשתות מכוסות אלו – אלא אף כל המסובים רשאים לשתות, כיון שמצוה על כולם לשתות מכוס של ברכה¹⁹; אך יש שכתבו שהיתר השתיה הוא רק עבור המברך והחתן והכלה ולא לשאר המסובים, אלא שאם גם אחד המסובים רוצה לשתות אין לעכב בעדו²⁰; ויש שכתבו שהמברך וכן הכלה יכולים לשתות אך לא החתן²¹.

ויש שהציעו שכיון שבשתיית כוס של שבע ברכות אין חיוב לשתות כמלא לוגמיו, לכן או שרק המברך ישתה כמלא לוגמיו והחתן והכלה רק יטעמו ממנו²², או שהחתן והכלה רק יטעמו בלבד ויחד יצרפו לשיעור מלא לוגמיו²³, שכן לכמה דעות אין איסור בטעימה בלבד קודם הבדלה²⁴.

ומכל מקום, גם אם שותים רביעית, הרי שבכרכה אחרונה על היין, בניגוד לברכת המזון – אין להזכיר את השבת, שכן שתייתו הייתה כבר לאחר צאת הכוכבים ויציאת השבת²⁵. ובקהילות ישראל קיימים מספר מנהגים נוספים בזה²⁶.

ואנו חסידי חב"ד, זכינו שבשנים האחרונות התפרסם²⁷ מכתב מכ"ק אדמו"ר בו פוסק ששותים את שתי הכוסות רק לאחר הבדלה.

וזה לשון מענה רבינו להרה"ג הרב אפרים גרינבלט, מחבר ספר שו"ת רבבות אפרים:

"בשאלתו, באמירת שבע ברכות בסעודה ג' איך נוהגים בנוגע לשתית הכוס וכו'. וכנראה הכוונה, כשכבר שקעה החמה והגיע זמן הבדלה, ואם כן הוא כמדומני ברור שנוהגים לשתות הכוס אחרי הבדלה".

תענית ציבור בשבעת ימי המשתה

שאלה: האם חתן וכלה צריכים להתענות בתענית ציבור החלה בתוך שבעת ימי המשתה שלהם?

תשובה: החתן והכלה צריכים לצום בתענית ציבור. אולם

16 ראה בהרחבה בציין אליעזר ח"י סי' מה. מנחת יצחק ח"ג סי' קיג. נטעי גבריאל הלכות נישואין פק"ו סי' א. ילקוט יוסף שובע שמחות הלכות נישואין פ"ז ס"א. שו"ע המקוצר או"ח סי' סא ס"ו ואה"ע סי' רו סכ"ט. ועוד.

17 ראה טושו"ע אה"ע סי' סב ס"א.

18 ראה עזר מקודש על שו"ע אה"ע שם (והביא טעם נוסף לדבר). וראה גם באגרות משה שם.

19 ראה שמירת שבת כהלכתה שם ובהערה ס"ה. ובשו"ע המקוצר שם.

20 ראה אגרות משה שם.

21 ראה לקוטי מהרי"ח ח"ג סדר נישואין וסדר סעודה שלישית.

22 ראה שו"ת זכרון יהודה סי' פז, והוא לפי שאין חובה גמורה לומר שבע ברכות על כוס יין, כמבואר בפוסקים באה"ע שם.

23 ראה אגרות משה שם.

24 ראה שו"ת זכרון יהודה שם, לפי שלא הוזכר בשו"ע איסור בטעימה אלא באכילה, אבל ראה בשו"ע שם סי' רצט סוף ס"א, שאפילו לטעום מעט אסור קודם הבדלה.

25 ראה בלחם הפנים על קיצור שו"ע סי' מד סי"ז.

26 ראה ילקוט המנהגים בהרחבה בשו"ת נשמת שבת ח"ב סי' תסז. וראה גם יד יוסף סי' רצט. שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' רסה.

27 נדפס ע"י ועד הנחות בלה"ק בשנת תשע"א, כהוספות לקונטרס משיחות ש"פ חיי שרה תשכ"ה.

28 כתובות ד, א.

29 מועד קטן ט, א.

30 ראה חידושי הריטב"א לתענית לא, א. מג"א סי' תקנט ס"ק יא. משנה ברורה סי' תקנ"ט יב.

31 ראה ברכי יוסף סי' תרפו ס"ק ו משו"ת בית דוד סי' תעו. בן איש חי שנה ראשונה, פרשת שופטים אות יז. וראה גם כף החיים סי' תרפו ס"ק טז וס"ק כח.

32 משנה ברורה סי' תקמט ביאור הלכה ד"ה חייבים.

33 ראה בית יהודה סי' לא. משנה ברורה סי' תקנט שער הציון ס"ק לד. ישועות יעקב שם ס"ק ה. שו"ת אבני נזר או"ח סי' תכו. יביע אומר ח"א או"ח סי' לד. ח"ה או"ח סי' מ.

34 ראה שו"ת מעשה אליהו סימן קכ. ובפסקי תשובות סי' תקמט הערה 13. נטעי גבריאל הלכות נישואין פ"ט ס"ב.

35 ראה ר"ן לתענית סוף פ"ב.

36 ראה שו"ת זרע אמת ח"ג סי' עז. סידור בית העובד תיקון פורים סי' ד. ובספרים שצויינו בכף החיים שם.

37 ראה רמ"א בשו"ע או"ח סי' תרפו ס"ב. שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קמח.

38 ראה משנה ברורה סי' תרפו שער הציון ס"ק טז.

39 ראה שערי תשובה שם ס"ק ה. ערך השולחן שם ס"ק ד. חיי אדם כלל קנה ס"ג. קיצור שו"ע סי' קמא ס"ב. דברי יציב ח"ב סי' רצא. יהודה דעת ח"ב סי' עח. נטעי גבריאל שם ס"ג ובהלכות פורים פכ"ה סי' י. וראה שם בס"ח, שמ"מ לא יאכלו בשר ביום בתענית.

40 ראה שו"ת משיבת נפש סי' יז. יהודה דעת שם. וראה ילקוט יוסף שובע שמחות ח"א פ"ח ס"ד, שכן הוא גם בתענית ציבור שנדחתה. אבל ראה נטעי גבריאל שם ס"ד ובהמצויין שם.

41 ראה קובץ מבית הלוי גליון טו דיני תענית אסתר סעיף ב*.

42 ראה פסקי תשובות סי' תרפו הערה 1/6.

מיכלא דמהימנותא

מדברי רבותינו נשיאנו אודות כוחה הסגולי המיוחד של המצה

מיכלא דמהימנותא און מיכלא דאסותא, עס גיט א חיזוק אין דעת².

דאס איז דער פנימי נקודי עצמי ווארט וואס מורנו הרב המגיד ממעזריטש האט מקבל געווען ממורו³ הקדוש מורנו הבעש"ט בשם מורו הבעל ח"י ומסרו להוד כ"ק תלמידו המקבל פנימי רבנו הזקן, ובא ביחוד וביאור מרבי לרבי.

כל אחד ואחד מהוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זי"ע בדורו חזר מסר וביאר את ה"נקודה ווארט" האמור.

(שיחת י"א ניסן תש"ט, בספר המאמרים התש"ט, הובא בהגדת הרבי פסקא "מצה").

אמונה שמביאה לרפואה

ידוע שמצה היא "מיכלא דמהימנותא" ו"מיכלא דאסותא". היה פעם בירור אצל חסידים מה בא קודם: האם האמונה מביאה את הרפואה, או הרפואה מביאה את האמונה?

ועל דרך שאנו רואים, שכאשר אדם חולה ואחר כך הוא נעשה בריא, הוא אומר תודה לך ה'. שהרי שם שמים שגור כפי כל. והיינו שבאופן זה הרפואה מביאה לאמונה.

כפי שהמנהג היה אצל החסידים הזקנים – קודם התייגעו הם בעצמם בעניין, ורק אחר כך הם שאלו אודות כך אצל הרבי האמצעי, שהיה אז מדריך של האברכים.

ענה להם אדמו"ר האמצעי, שהאמונה באה קודם.

והראיה לכך היא מדברי אדמו"ר הזקן שאמר, ש"מיכלא דמהימנותא" הוא הלילה הראשון, ו"מיכלא דאסותא" הוא הלילה השני.

ואדמו"ר האמצעי הסביר את ההבדל: אם הרפואה מביאה אמונה, הרי שקודם היה חולה ואחר כך השיג רפואה; מה שאין כן כאשר זה להיפך, מלכתחילה לא נעשה חולה.

שאלו החסידים: האם זה כך גם בגשמיות?

וענה אדמו"ר האמצעי: בגשמיות וברוחניות. אצל יהודי הגשמיות לא נפרדת מהרוחניות. מהרוחניות נמשך בגשמיות ומהגשמיות עושים רוחניות.

(שיחת חג הפסח תש"ב)

הכוח של המצה

ידוע מה שכתוב בזהר שהמצה היא "מיכלא דמהימנותא", שעל ידי אכילת מצה תחזק האמונה בלב נשמות ישראל.

ובספר החינוך כתב כעין זה על פי פשט, שעל ידי המצות שנעשה בזכרון יציאת מצרים, תקבע בלבבינו האמונה הזאת, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות.

רק שהוא כתב ממצווה זו בנגלה, ועל פי הנסתר, הנה באמת המצה יש בה הכוח הזה לחזק האמונה מלבד הזיכרון.

(דרך מצוותיך לאדמו"ר הצמח צדק מצות חמץ ומצה)

בחג הפסח - חיי האדם ברום המעלות

כשאוכל אותם [את המצות] לשם מצווה, הרי הוא ניזון ממצווה זו, שגופו הגשמי מתקשר בו חיות נפשו שיחיה גם חיים גשמיים מאכילת מצה שבה בחינת מהות האלוקות.

וזהו שנקרא מצה "מיכלא דמהימנותא", שמלבד שפועל בנפשו האלוקית לבוא לבחינת האמונה, אלא שגם הנפש הבהמית שהוא היצר הרע הניתן באדם להסיתו ולהדיחו, גם בו יש שינוי למעליותא לחזק האמונה, שגם הוא לא יסית כל כך,

ועל כל פנים שיניח את הנפש האלוקית להאמין באמונה שלמה גם במה שאינו משיג על פי השכל.

ובזה נשתנה יום טוב דפסח מכל שארי הימים טובים:

שבפסח, שישאל ניזונים מאכילת מצה, אם כן גם חיותם הגשמי הוא מהאוכל שיש בו מהות האלוקות.

שדעת לנכון נקל שחיי האדם אז הרי הם מרומם ברום המעלות בחג הפסח, וכל שכן בליל א' דפסח, מכל שארי הזמנים, מפני חיות גופו הגשמי שנעשה ממזון שבו הוא האלוקות.

(המשך "וככה" תרל"ז לאדמו"ר המהר"ש פרק ס)

מאכל האמונה ומאכל הרפואה

א מקובל'דיקער ווארט:

מצה שמורה ווערט גערופען! בשני שמות עצמיים ופנימיים:

1 נקראת.

2 היא נותנת חיזוק בדעת.

3 זהו פתגם פנימי נקודי עצמי שמורנו הרב המגיד ממעזריטש קיבל ממורו הקדוש.

רפואה והלכה

תשובה הלכתית קצרה בנושא רפואה
משולחן בית ההוראה

חשש 'בשר שנתעלם מן העין' בבית רפואה

שאלה: במסגרת פעילותי בשליחות הרבי, אני מפעיל ארגון חסד שבין פעולותיו נכלל גם הפעלת עמדה עם סירי 'חמין', טשולנט, לסעודת יום ש"ק עבור מאושפזים ובני משפחותיהם. לאחרונה מישוהו עורר אצלי שאלה, שמא יש בכך בעיה של בשר שנתעלם מן העין, היות והחדר בו הונחו הסירים על הפלטה בערב שבת, פתוח גם בשעות הלילה, ולגויים העובדים במקום יש אפשרות להיכנס לחדר זה. האם מצב זה יש בו משום איסור בשר שנתעלם מן העין? ואם כן, האם יש עצה כיצד ניתן להתיר זאת?

בחדר של המקרר, וגם יש חשש שהגוי ייהנה מהחליפין מפני שהאוכל של היהודי משובח יותר – יש להחמיר ולהכניס את הבשר בתוך ב' חותמות, או לפחות חותם אחד, ואזי מותר להשאיר אותו שם לכתחילה.

במצב זה, יש להדביק את הכלי/השקית בו נמצא המאכל במדבקות עם השם הפרטי וכדומה, באופן שיהיה אפשר לזהות שלא פתחו את הכלי/השקית (בבתי רפואה ניתן לבקש מדבקות עם הפרטים האישיים מהאחיות במחלקה). ומותר לקרוע את המדבקות בשבת, אם הקרע אינו במקום האותיות.

וכיון שלפעמים קשה לשער מראש את כל האפשרויות, לכן ראוי שבכל מקרה בו רוצים להניח תבשיל במקרר ציבורי שעלולה להיות בו בעיית בשר שנתעלם מן העין – ינהגו כאמור לעיל.

ובדיעבד שלא הדביקו מדבקה ("חותם") לסימן, ניתן להקל בזה מחמת כמה סיבות:

(א) כיוון שמדובר בדרך כלל במקום שרבים עוברים בו², ובמצב זה המאכל מותר בדיעבד.

(ב) חשש ההחלפה קיים בעיקרו במצב שהגוי נשלח כשליח עם חתיכת בשר עבור יהודי, ואם תחסר חתיכה הוא יצטרך לשלם מכיסו, וכיו"ב; מה שאין כן במקרה של אוכל במקרר בית הרפואה וכיו"ב, הסבירות היא, שאם הגוי יחמוד במאכל הוא יגנוב אותו ולא יחליפו באחר. ועל כן, אם בפועל המאכל קיים שם, יש לתלות שהוא לא הוחלף, ובדיעבד בוודאי שמותר לאוכלו.

והנה, בנידון שאלתנו – מאכל של ארגון חסד, בוודאי שמותר לאכול ממנו, כי במקרה זה בוודאי שאין סיבה שהגוי יחליף את המאכל, שהרי אוכל זה מחולק ללא תמורה, ואין שום סיבה לומר שהגוי יקח ויניח אוכל אחר במקום מה שלקח.

ומכל מקום, כמה פוסקים כתבו, שלכתחילה גם במקרים כעין אלו רצוי לנעול את החדר בו מצויים הסירים עד לזמן הסעודה, מפני חששות נוספים שיתכנו: כגון שאחד האנשים יעשה פעולת 'מגיס', שהיא תוספת בישול בסיר, או שלא ישמור על תנאי 'חזרה', או שיכניסו כלי שאינו כשר לסיר כדי להוציא ממנו, וכיו"ב עוד בעיות שעלולות להיות.

למסקנה: לכתחילה ראוי שהסירים של ה'חמין' יהיו בחדר נעול עד לזמן החלוקה; אבל בדיעבד אין לאסור³.

תשובה: בראשית הדברים נציין, שהחשש בעניין בשר שנתעלם מן העין קיים במאכל כשר שאינו סגור וחתום, כאשר קיימת האפשרות שהנכרי החליפו במאכל דומה שאינו כשר¹. כגון: בשר, דגים, תבשילים, מרקים וכו'.

במקרה כזה, המאכל אסור באכילה אם היה ללא השגחה של יהודים אפילו משך זמן קצר, שהרי יתכן שהגוי החליף את המאכל, והמאכל שאנו מוצאים לפנינו אינו המאכל שהנחנו לפני עזיבתנו את המקום.

אך יש לדעת, שהאיסור על המאכל הוא רק כאשר יש חשש שלגוי תהיה תועלת או ריווח כלשהו ע"י ההחלפה; אך אם אין כל חשש שלגוי תהיה תועלת בהחלפת המאכל – לא חוששים שהגוי יחליפו רק משנאתו את היהודי או במטרה להכשילו במאכלות אסורות.

גם במקרה שלגוי יכולה להיות תועלת מההחלפה (מפני שהמאכל של היהודי משובח יותר משלו וכיו"ב), אם יש יהודי שנכנס ויוצא במקום בו מונח המאכל – אין חשש שהגוי יחליף את המאכלים.

ואפילו אם בפועל היהודי לא נכנס זמן מרובה למקום בו מונח המאכל, כל עוד לא היה ידוע לגוי שהיהודי לא יגיע שוב והוא חושש שהוא ייכנס בכל עת – אין חשש שהגוי החליף.

ועל כן, מעיקר הדין מותר להניח מאכל של עובד פרטי, במקרר משותף של העובדים במקום עבודה שיש בו גם גויים, או במקרר בבית הרפואה שמיועד למאכלים פורטיים של מאושפזים או בני משפחותיהם – כאשר המצב הוא שיש יהודי שיוצא ונכנס או שהגוי מפחד שהיהודי ייכנס בכל רגע.

מדבקה כ'חותם'

אמנם כאשר יש זמנים ידועים לכל שאין היהודי יוצא ונכנס

1 בשו"ע יו"ד סי' סג, ב מבואר לגבי בשר שהיה מונח בלי מכסה ולא השגיחו שלא בא עוף והחליפו בבשר טמא אחר, שלדעת המחבר הבשר אסור, ולדעת הרמ"א הבשר מותר, אלא אם כן מצאו במקום אחר ולא במקום שהניחו אותו.

אך במקרים שאין חשש כלל שהבשר יוחלף ע"י בעל חיים, כמו כאשר הסיר מכוסה, או שהחלונות והדלתות בבית סגורים, הבשר מונח במקרר או בארון סגור וכו' – לכו"ע אין חשש זה.

וע"כ החשש היותר מצוי בזמנינו בעניין בשר שנתעלם מן העין, הוא כאשר יש חשש שגוי או מומר יחליפו המאכל הכשר במאכל לא כשר. והמבואר בפנים מתייחס לחשש מסוג זה.

2 ראה יו"ד סי' קיח, ז.

3 ראה שו"ע יו"ד סי' קיח, ב. וברמ"א שם. השולחן כהלכתו פט"ז.

תלמיד ישיבה "לא יצא בצבא". מה הנימוק ההלכתי?

מאת הרב אליהו קירשנבום שליט"א

דיין בבית דין צדק כפר חב"ד

ומשפיע בישיבת תומכי תמימים המרכזית כפר חב"ד*

ב"ה

לכבוד התלמיד... שי' שלום וברכה,

כמענה לשאלתך הבאה:

קראתי לאחרונה¹ על גישתו הייחודית של כ"ק אדמו"ר האוהזת בשני הקצוות: הן מתן חשיבות אדירה ללימוד התורה ע"י תלמידי הישיבות, היות ו"כוחנו האמיתי" הוא "לימוד התורה ושמירתה"², מצד אחד; והן הבעת הוקרה אמיתית לחיילים המגינים בגופם על בני ישראל, ועושים "כלי" בדרך הטבע לישועה האלקית הנשפעת לישראל מאת הקב"ה, מצד שני.

אך עדיין שאלתי כפי:

כיוון שגם הלומד תורה מקיים מצווה של הקב"ה ומכוח זה התורה שלומד "מגנא ומצלא", וגם המגין בגופו על בני ישראל מקיים מצווה של הקב"ה בעשייתו "כלי" בדרך הטבע כרצון הקב"ה, אם כן סוף-סוף מדוע לא ניתן לעזוב את עניין הא' מפני עניין הב', והרי שניהם נדרשים ושניהם הם קיום מצוות ה'?

ואנסה בע"ה בשורות הבאות לענות על שאלה זו.

אך לפני שניגע בתשובה, אולי יש להוסיף עוד בכיאר השאלה וצדדיה:

דהנה, דווקא לפי הגישה האוהזת בשני הקצוות

- מן הצד האחד, גודל הזכות והחובה של בני הישיבות להתמיד בלימודם ושקידתם בתורה ואין עליהם לעזוב ד' אמות של תורה לשם היציאה בצבא בשום אופן, ועד שהעושה כן נחשב כ"עריק"³ (!), כלשונו הק' של הרבי בהקשר זה³; ומן הצד השני, דעתו הבהירה של הרבי בדבר גודל זכותו של

1 ראה מאמרו של הרה"ג הרב שמואל ליפשיץ שליט"א. בגיליון 'בני היכלא' ב'. וכאן המקום להביע ישר כח והכרת הטוב על מאמרו האמור, בו האיר את הסוגיא שמעסיקה רבים באור יקרות - היא תורת כ"ק אדמו"ר, וסידר וערך הדברים באר היטב.

2 כלשון הרבי בשיחת כ' מנחם אב תשל"ז.

3 בשיחת ו' תשרי תשכ"ח.

כל אחד מהחיילים היוצאים בצבא להגן על בני ישראל והיותו צינור לברכה האלקית שתשרה בדרך הטבע כפי הנדרש ע"פ תורה -

עולה להתחזק ולהתרחב השאלה האמורה: כיוון שהן הלומד תורה פועל בשליחות אלקית ומקיים מצוות ה' ללמוד תורת ה' המביאה ישועה אלקית בעולם הגשמי, והן היוצא בצבא פועל בשליחות אלקית לעשיית "כלי" וצינור בדרכי הטבע להגנת בני ישראל כפי שנצטוונו בתורה, אם כן מאן ימא לן מי הוא זה הצריך לפעול בשליחות זו ומי הוא זה הצריך לפעול בשליחות זו? ואולי כל אחד יכול לבחור ולהחליט בעצמו באיזו שליחות אלקית ברצונו לפעול?

ומאידך, אם שניהם חשובים ונדרשים ע"פ תורה, מה כל כך גרוע בזה שהלומד יעזוב ח"ו את השליחות האלקית ללמוד תורה בישיבה לטובת השליחות השנייה, עד שמשום זה הוא ייקרא "עריק" הבורח ממילוי שליחותו ורצונו של הקב"ה?

מה קודם: הרובד הרוחני או הגשמי?

עוד ניתן להקשות:

אכן דבר וודאי הוא שלימוד התורה ע"י תלמידי הישיבות פועל הגנה בפועל ממש על בני ישראל, ובדיוק כמו שבדיקת התפילין והמזוזות (ועל דרך זה כל פעולה בתומ"צ) היא סגולה המביאה לרפואה בפועל ממש, במציאות העולם הגשמי, כמענה כ"ק אדמו"ר פעמים אין-ספור.

יחד עם זאת, ברור הדבר שכאשר יהודי

4 במאמר הנ"ל קישר זאת לגישה הכללית של הרבי ותורת החסידות אל היחס בין שני הצדדים: מצד אחד, המציאות הרוחנית האלקית היא הקובעת את המציאות של כל דבר גם בעולם הגשמי; ומצד שני, נדרשת עשיית "כלי" בעולם הגשמי מחמת ציווי ה' שרצונו הוא "שהכל יתנהל בלבושי הטבע", עיי"ש.

יושב ולומד תורה בבית המדרש, ופתאום מבחין ביהודי הנמצא על ידו שהתעלף רח"ל, בוודאי שע"פ תורה חלה עליו החובה לעזוב מיד את הלימוד בתורה הק', ולבצע לו החייאה, להזמין אמבולנס וכו' וכו' כדי להצילו, ולא להמשיך ללמוד למען הצלתו, וגם לא ללכת למסור את תפיליו לבדיקה כסגולה לרפואתו.

והטעם פשוט: כאשר ברובד הגשמי נדרשת פעולה טבעית מיידיה להצלת יהודי מסכנה ממשית, זה גובר על הפעולות הרוחניות ודוחה אותן, אף שבוודאי הרוחניות היא מקור הברכה להצלה ומיד כאשר מתאפשר יש לבצען. ודבר זה הוא על פי דין תורה כפשוטו⁵. וכדין המפורסם, שפיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה⁶.

אם כן לכאורה הוא הדין בנידון דידן, נושא היציאה בצבא, שאולי מצוות ההצלה בפועל ממש ברובד הגשמי, קודמת ודוחה את העיסוק בלימוד התורה, הפועל ברובד הרוחני?

שלוש הקדמות נחוצות

התירוץ על כך פשוט, אך לפני גוף הדברים יש להקדים שלוש הקדמות:

א) כאשר דנים אודות מציאות מסוימת כיצד יש לנהוג בה ע"פ תורה, מלבד ידיעת ההלכה, יש גם להבחין ולהבין היטב מהי המציאות העומדת לנגד עינינו.

ב) סדר הקדימה במצוות, איזו מצווה יש להקדים לחברתה, וכיצד יש לפעול כאשר מצווה אחת באה על חשבון מצווה אחרת כביכול, הוא גם כן סדר שקבעה התורה, וגם בזה ישנן הוראות ברורות בתורה ובשו"ע, והזכות והחובה לציית להוראות אלו הן בדיוק כמו הזכות והחובה שבעצם קיום המצוות, כפשוטו.

5 והטעם הוא: התורה ניתנה בעולם המעשי הגשמי, ולכן ע"פ תורה - המעשה הוא העיקר.

6 כולל מצוות תלמוד תורה - ראה ב"ח ליו"ד סי' רנא ס"ו. פרישה שם סי"ג.

*התשובה נכתבה כמענה לשאלת אחד התלמידים. ממני חשיבות העניין, ראינו לנוכח לפרסמה מעל גבי במה זו.

ג) הדין דלהלן עוסק בהיבט ההלכתי-תורני של הנושא בלבד, שהוא הקובע את השקפתנו והנהגתנו בפועל;

אך חשוב מאוד לזכור שמדובר בנושא רגיש מאוד עבור הציבור הכללי, בפרט בתקופה בה נמצאים אנו עתה, ועל כן העיסוק בו עם אנשים שאינם מסכימים להנחות-יסוד המבוארות כאן, הרי הוא מיותר, וברובא דרובא אינו יעיל, ואדרבה; ועל כן יש להימנע מכך ככל הניתן. וכל הנידון כאן הוא מענה לתלמיד ישיבה המבקש לקבל תשובה לשאלותיו.

הצלת נפשות או תלמוד תורה?

ועתה ניגש לגוף הנידון:

הפסק דין אותו קבע כ"ק אדמו"ר במכתבו אשר תלמידי ישיבה "לא יצאו בצבא", מבוסס לכאורה (גם⁸) על הדין המפורש בשו"ע⁹, ובביאור ובהרחבה בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן¹⁰, וז"ל:

"אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות כולם. . . ולפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום.

"היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה: אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים – לא יפסיק תלמודו. . . ואם אי אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים. . . יפסיק תלמודו ויעשה המצוה ויחזור לתלמודו".

כלומר: כאשר יהודי לומד תורה ויש מצווה שצריכה להיעשות בזמן לימודו, כל עוד מצווה זו יכולה להתקיים על ידי אחרים שאינם לומדים כעת תורה – אסור ללמוד להפסיק מלימודו.

נדובר זה הוא מחמת גודל מעלת מצוות תלמוד תורה. וכפי שביאר רבינו הזקן בהלכות ת"ת שם "שהתלמוד מביא לידי מעשה ונמצא שניהם בידו", ו"מצוות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר מצוות".

ובתנאי סוף פרק ל"ז ביאר דין זה בהרחבה רבה ע"י הסברת מעלתו העצומה של עסק התורה על קיום

7 אגרות קודש חלק כ עמ' שיו. וז"ל שם: **במענה למכתבו השואל האם מחוייב בן ישיבה בארץ הקודש ת"ו להתנייט שמה בצבא. - לפלא הספק בעיניו ועד שצריך לשאול ממרחק, והרי ידוע וגם מפורסם פסק דין הברור של רבני ישראל. וכמוכן - מבוסס הוא בתורתנו תורת חיים, אשר בני ישיבה אין לגייסם ולא יצאו בצבא. ולימודם תורתנו הקדושה בהתמדה ושקידה - מגין ומציל על ארצנו הקדושה ת"ו ועל הדרים עליה".**

8 במכתב האמור משנת תשכ"א, מזכיר הרבי את הפסק דין "הברור של רבני ישראל". בדברי הפוסקים שפסקו כך ישנם כמה נימוקים. ואכמ"ל.

9 יו"ד סי' רמו סי"ח.

10 הלכות תלמוד תורה פ"ד הלכה א-ב.

מצוות מעשיות על-פי פנימיות התורה, וכלשונו שם: "כשאפשר לעשותה (את המצוה) ע"י אחרים, אין מבטלין תלמוד תורה. . . משום שהיא (התורה) בחינת חכמה, בינה, דעת של אין סוף ב"ה ובעסקו בה ממשיך עליו אור אין סוף ב"ה ביתר שאת והארה גדולה לאין קץ מהארה והמשכה על-ידי פקודין (המצוות) שהן אברים דמלאכ", עיי"ש בהרחבה.

זאת אומרת: כל עוד אפשרי שהמצווה תתקיים ע"י אחרים שבלאו הכי אינם לומדים, רצונו של הקב"ה הוא שהלומד ימשיך ויעסוק בלימוד, כיוון שעל ידי כך נמשכת בו ובעולם הארה אלוקית נעלית הרבה יותר מזו הנמשכת על ידי קיום מצווה¹¹.

ודין זה נכון גם ביחס למצווה רבה של הצלת נפשות: גם ביחס למצווה חשובה זו, כל עוד ניתן לקיימה ע"י אחרים, אין להפסיק את הלימוד¹² לשם כך¹³.

מעשה בשלושה יהודים

על פי זה, נידון דין אודות הלימוד בישיבה במקום גיוס לצבא דומה יותר למקרה הבא:

יהודי יושב בחדר ולומד תורה, ובאותו החדר יושב גם יהודי יר"ש העוסק

11 וזה שאם אי אפשר לעשותה ע"י אחרים עליו להפסיק - ראה הלכות תלמוד תורה ופרק לז שם. ואכמ"ל.

12 כך משמע להדיא מסתימת דברי רבנו הזקן "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, כולם. . . ולפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום". וראה גם אגרות קודש חכ"ד עמ' נו: "ואין הגמרא עושה חילוק. . . בסוג המצוות". וכן הוא להדיא בנוגע למצוות הצלת נפשות בפרישה ליו"ד סי' רנא סי"ג.

(ושם תירץ הפרישה את דברי הרא"ש שהובאו בטור מהם עולה שהצלת נפשות דוחה ת"ת, עם מאמר חז"ל במגילה טז, ב ש"גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות" - שהדבר תלוי האם הצלת הנפשות יכולה להיעשות ע"י אחרים).

13 עוד יש לציין, שדין זה נכון גם לגבי יהודי שאינו אוחז באמצע הלימוד אלא ברצונו להתחיל כעת ללמוד. גם לו יש את הברירה להתחיל ללמוד, ועל ידי כך הוא נפטר מחיוב קיום המצווה, כאשר אפשר לעשותה על ידי אחרים!

ראה הלכות תלמוד תורה פ"ג קונטרס אחרון סק"א ד"ה אבל מ"ש הבית שמואל: "דהברירה בידו להתחיל מיד בתלמוד תורה וליפטר מקיום המצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים", עיי"ש.

אין מדובר בדיון אודות שווין או אי-שווין בין מגזר אחד למשנהו, אלא הוראה מעשית של תורה בדיני קדימה בסדר קיום המצוות בפועל, ולפיה כל יהודי, ללא כל הבדל לאיזה "מגזר" כביכול הוא שייך, היכן נולד ובאיזה בית גדל, כל עוד הוא לומד תורה בפועל – אין לו לעזוב עיסוק זה לשם שום עניין אחר בעולם, כולל גם קיום מצווה נעלית וחשובה אחרת, כל עוד יש כאלה שבלאו הכי אינם לומדים וביכולתם לבצע מצווה זו, אפילו תהא זו המצווה הנעלית ביותר. זהו תוכן ההלכה המפורשת בשו"ע, שאין מבטלין תלמוד תורה לצורך מצוה שניתן לעשותה על ידי אחרים, גם מצוה חשובה כהצלת נפשות.

לפרנסתו במחשב (המכונה "הייטק") ומרוויח בכל שעת עבודה אלף ש"ח. לפתע אדם שלישי הנמצא בחדר, מתעלף רח"ל ויש צורך לטפל בו, לעשות לו החייאה, להזמין אמבולנס, ללוות אותו וכו'. כעת נדון: על מי על פי תורה חלה החובה להניח את עיסוקו הקודם ולעזור ולסייע לאדם זה הזקוק לסיוע מידי ההצלתו?

כמובן, כאשר מתעורר עניין של פיקוח נפש אין מקום לדיונים, וכל אחד מיד מנסה לסייע ולהועיל ככל יכולתו וכפי השגת ידו; אולם ברמה העקרונית, ישנו פסק דין והוראה ברורה של תורתנו הק' כיצד יש לנהוג במקרה זה:

העוסק לפרנסתו הוא זה שצריך לעצור את עיסוקו ולהגיש עזרה ממשית למתעלף, על-אף שגם עיסוקו בפרנסה הוא ע"פ תורה לצורך פרנסת בני ביתו, ואף שהוא יפסיד סכום כסף גדול על ידי כך¹⁴ (בשונה מה"בטלן" הלומד תורה שהפסקת לימודו לא תגרום לו הפסד כספי כלל);

ואילו הלומד תורה צריך להמשיך לעסוק בתורה הק' עליה נאמר "יקרה היא מפנינים"¹⁵ ו"כל חפצים לא ישו בה"¹⁶. ויתירה מזו: כל עוד מצוות הצלת הנפשות יכולה בוודאות גמורה להיעשות בתכלית השלימות וללא כל שהיה וכו' באמצעות אחרים שאינם לומדים - אסור לו להפסיק.

במילים אחרות:

כאשר מדובר במקרה שאין מי שיציל את האדם בפועל אלא הלומד - אזי במציאות ישנה סתירה כביכול בין מצווה רבה והצלת נפשות שבמצב זה אינה יכולה להיעשות ע"י אחרים, לבין מצוות תלמוד תורה, והדין הוא שהמצווה שאינה יכולה להיעשות ע"י אחרים דוחה את הלימוד ועליו להפסיק מלימודו;

אולם כאשר יש במקום אדם שאינו עוסק בלימוד התורה אלא בפרנסתו, אזי הסתירה אינה בין מצוות הצלת נפשות למצוות תלמוד תורה, אלא בין שיקול כספי משמעותי ובין לימוד התורה, ובמצב זה אין שום היתר ע"פ תורה להפסיק את הלימוד¹⁷.

14 החיוב להציל מסכנה יהודי אחר, משום "לא תעמוד על דם רעך", הוא גם בהפסד ממונ. אלא שהמציל יכול לדרוש מהניצל את ההפסד שהפסיד. ראה שו"ע חו"מ סי' תכו ובסמ"ע ובש"ך שם. שו"ע"ר הלכות שמירת גוף ונפש סי'. רמ"א יו"ד סי' רנב ובש"ך שם.

15 משלי ג, טו. הובא בהלכות תלמוד תורה שם ה"א.

16 שם ה, יא. וראה מ"ק ט, ב. ועוד להעיר: אם האדם האחר העוסק בפרנסתו יש לו יכולת להועיל בהצלה מחמת היותו רופא בעברו (או כל סיבה אחרת), וע"כ יכולתו לעזור בהצלת חיים גדולה יותר - הרי

זו"ל הרבי במכתבו: "לימוד התורה בימינו אלה באה"ק ת"ו במסגרת ישיבה, נוסף על ענין תלמוד תורה בכלל, יש לה תפקיד עיקרי ותועלת הכי גדולה, והיא: העמדת הלומד על בסיס חזק למען יוכל עמוד בפני הנסיונות דתקופתנו זו, ולא יתרשם מהרוחות הבלתי מצויות המנשבות מכל הצדדים ואשר בעוה"ר לא רק שאינן פוחתות, אלא אדרבה"

וכך היא המציאות וכך הוא הדין בנמשל דידן - לימוד תורה בישיבה במקום היציאה בצבא.

הבהרה חשובה

וכאן המקום להבהיר שוב:

ברור שבעת העיסוק בנידון זה, בפרט בתקופה זו, עולים טיעונים רבים נוספים כמו שיקולים מוסריים-אנושיים, כלכליים, חברתיים, לאומיים וכו' וכו'; אולם כאמור לעיל העיסוק במאמר זה בסוגיית זו הוא מנקודת-מבט הלכתית-תורנית בלבד.

ואצל יהודים שומרי מצוות, ובפרט חסידים, נקודת-מבט זו - היא היא הבסיס היחיד להשקפה הנכונה על מציאות החיים והעולם, והיא היא היסוד היחיד להנהגה בפועל; וכאשר ישנה הקדמת "נעשה לנשמע", בדרך כלל מתברר ומתגלה אחר כך גם בשכל האנושי, שזו אכן הדרך הנכונה והמוסרית ביותר גם בפועל ממש, ובנוגע לכל רובדי החיים.

כמו כן ברור, שלאור נקודת-מבט זו, אין מדובר בדיון אודות שווין או אי-שווין בין מגזר אחד למשנהו, אלא הוראה מעשית של תורה דיני קדימה בהנהגה בפועל, ולפיה - כל יהודי, ללא כל הבדל לאיזה "מגזר" כביכול הוא שייך, היכן נולד ובאיזה בית גדל, כל עוד הוא לומד תורה בפועל, אין לו לעזוב עיסוק זה לשם שום עניין אחר בעולם, כולל גם קיום מצווה נעלית וחשובה אחרת, כל עוד יש כאלה שבלאו הכי אינם לומדים וביכולתם לבצע מצווה זו, אפילו תהא זו המצווה הנעלית ביותר¹⁸.

שגם דבר זה מצטרף לכך שהוא קודם ללומד לקיום מצווה זו. וק"ל דוגמתו בנמשל.

18 יש לציין, שבאגרותיו ובשיחותיו של הרבי, יסוד זה של דיני קדימה במצוות, מובא גם כטעם שהפצת היהדות והצלת בני ישראל מטביעה רוחנית, כמו גם הפצת מעיינות החסידות והתעסקות בחינוך כשר - דוחים

וכשם שברור לכל יהודי יר"ש שהנחת תפילין היא זכות וחובה שכל יהודי חייב לבצע, וקיומה מביא ברכה אלקית גם בעולם המעשה, כך צריך להיות ברור ופשוט שגם מילוי הוראות התורה דיני הקדימה והסדר בקיום המצוות הוא זכות וחובה שיש לבצען בדיוק לפי כללי התורה, וגם קיום דינים אלו מביא ומוסיף בברכה האלקית בעולם המעשה.

ועל כן, כל יהודי המקדיש את זמנו ללימוד, ובאופן כללי הגדרה זו מתייחסת לכלל תלמידי הישיבות (ואין זה נוגע את תלמיד מסוים אכן מנצל את כל שעות היממה ללימוד כדבעי או שעדיין יש לו מה להוסיף בזה¹⁹ בכמות ובאיכות²⁰) - אסור לו ע"פ תורה לעזוב עיסוקו זה, גם למען המצווה רבה של הצלת נפשות ע"י יציאתו בצבא, כיוון שמצווה זו יכולה להיעשות על ידי אחרים²¹. ועזיבתו במצב זה, הרי היא

מצוות תלמוד תורה, כיוון שכל אלה לדעת רבינו הם בגדר מצווה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים. ראה אגרות קודש ח"ד עמ' תפ. חט"ו עמ' שח. חכ"ד עמ' נו. ועוד.

אלא שכמובן כל זאת נכון וייתכן רק לאחר שהאדם למד בשנות בגרותו בישיבה, הקים בית נאמן בישראל וכו', וכפי שהבהיר זאת הרבי בהודמנות רבות.

19 כאן המקום להבהיר את המובן מאליו: יסוד זה של לימוד תורה קודם למצוות הצלת נפשות שאפשר לעשותה ע"י אחרים, מדגיש, וביתר שאת, את חשיבות הלימוד ואת חומרת ביטולו, וממילא דבר זה עצמו צריך לגרום ללומד להוסיף מצידו יתר התמדה ויגיעה בלימודו. זאת במיוחד כאשר זקוקים לתוספת ברכה מיוחדת כמו בשעת מלחמה;

אך מאידך, גם מי שלצערנו "יצרו אנסו" והוא עדיין אינו מנצל כראוי את כל זמנו ללימוד כדבעי, חל עליו דין זה, וראה בהערה הבאה. 20 ולכאורה, המבחן בזה הוא: אם ע"י כניסתו לתכנית צבאית כלשהי, בכל משך הזמן שיששה בה לימוד התורה על ידו יהיה פחות מלימודו כל משך זמן זה בהיותו בישיבה, הרי שאסור לו לעזוב את מסגרת הישיבה.

ויש להעיר, שבנידון זה של כניסה לתכנית צבאית, אין מדובר על עצירת הלימוד לשעה קלה לצורך קיום מצווה, אלא למשך זמן ארוך ומשמעותי מאד, ובכה"ג עצירת הלימוד חמורה הרבה יותר. ראה מג"א סי' צ ס"ק לב. אבל ראה לקוטי שיחות ח"ט עמ' 467. ואכמ"ל.

21 ומה שנאמר (רמב"ם ה' מלכים פ"ז ה"ד) שבמלחמת מצוה הכל יוצאים אפילו חתן מחופתו וכלה מחדרה (וברור הדבר שהמלחמות באה"ק ה"ה מלחמת מצווה כמפורש בדברי הרבי ריבוי פעמים - ראה מ"ש בזה בגיליון מבית ההוראה מס' 18 עמ' 14 וש"ל), הרי פשוט שדבר זה הוא בהתאם לצורך (ראה גם שו"ת שמש ומגן ח"ג יו"ד סי' כ), ורק כאשר יש צורך (מפני שאין מספיק באנשים שאינם לומדים המצויים במקום בכדי להציל), אזי כל מי שיש בו צורך, עליו לעזוב עיסוקיו ולסייע, גם חתן מחדרו וגם הלומד תורה, כיוון דשוב הוי מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים.

אך ת"ל, לכולי עלמא לא זהו המצב כיום בארץ ישראל, כפשוטו.

ולהעיר, שגם בזמן מלחמת תש"ח, שהמצב

“אין חכם כבעל הניסיון”
 המציאות בפועל מלמדת,
 שה“מסלול” שהקימו רבותינו
 נשיאינו עבור בחורים, היא
 ישיבת ‘תומכי תמימים’, הוא
 הדרך הטובה ביותר להעמיד
 דורות של יהודים חסידים,
 יר”ש ולמדנים; ולמרות
 כל ההגשמה, הקידמה
 והניסיונות למיניהם הקיימים
 בעולם הזה, רואים במוחש
 שבחור הלומד בישיבה נוצר
 אצלו (ברמה כזו או אחרת)
 קשר לתורה, לקיום המצוות,
 והעיקר – לנותן התורה
 ומצווה המצוות (ובוודאי
 הרבה יותר מאילו היה נמצא
 בשנות בחרותו בכל מקום
 אחר); ודבר זה נותן לו
 יסודות רוחניים המשפיעים
 בפועל ממש על כלל חייו
 בעתיד, ועד שיוכל גם להיות
 “טופח על מנת להטפוח”.

כרצון בורא העולם, זקוק הוא לחיות
 שנים אחדות במסגרת האמורה.

“ואדרבה, כיון שאינו בוחר במשרה
 בקדש, יש מקום לומר שהנסיגות שלו
 יהיו קשים יותר ומוכרח הוא יותר עוד
 באלו השנים הקובעים את צורתו
 הרוחנית להמצא במסגרת ישיבה . .
 מבלי להיות באוירה אחרת.

“וכל זה אין זה שאלה לרכוש עוד
 ידיעות בתורה ולהעשות למדן יותר,
 אלא נוגע גם כן לקיום המצוות כפשוטן”.

הרי ברור לנו דעת כ”ק אדמו”ר מהי
 הדרך הסלולה בימינו לגדל יהודים
 יר”ש, חסידים המסורים למילוי רצון
 הקב”ה; ואין לנו רשות לייצר שום
 מסגרת ותכנית אחרת; וכחסידים אין
 לנו אפשרות לסמוך ולבטוח בשום
 מסגרת תחליפית להשלמת יעד זה.

ו”אין חכם כבעל הניסיון”: המציאות
 בפועל מלמדת, שה”מסלול” שהקימו
 רבותינו נשיאינו עבור בחורים, היא
 ישיבת ‘תומכי תמימים’, הוא הדרך
 הטובה ביותר להעמיד דורות של
 יהודים חסידים, יר”ש ולמדנים;
 ולמרות כל ההגשמה, הקידמה
 והניסיונות למיניהם הקיימים בעולם
 הזה, רואים במוחש שבחור הלומד
 בישיבה נוצר אצלו (ברמה כזו או
 אחרת) קשר לתורה, לקיום המצוות,
 והעיקר – לנותן התורה ומצווה המצוות
 (ובוודאי הרבה יותר מאילו היה נמצא
 בשנות בחרותו בכל מקום אחר); ודבר
 זה נותן לו יסודות רוחניים המשפיעים
 בפועל ממש על כלל חייו בעתיד, ועד
 שיוכל גם להיות “טופח על מנת
 להטפוח”.

בכרכה לבשו”ט והצלחה רבה בלימוד
 התורה ביר”ש,

בגדר “עריקות” ובריחה ממילוי רצונו
 ושליחותו של מלך מלכי המלכים
 הקב”ה רח”ל.

נקודה נוספת לדיון

בשולי הדברים, יש להעיר אודות נקודה
 נוספת, אף שלא התייחסת לכך
 בשאלתך:

כל הנ”ל הוא כאשר השאלה מתעוררת
 מצד יר”ש כביכול: רצון האדם הוא
 לקיים את ציווי הקב”ה, ושאלתו היא
 מאי אולמי האי מצווה מהאי מצווה,
 ואולי אדרבה וכנ”ל; אשר על כך
 הביאור הוא, שהתורה מורה לנו את
 סדר הקדימה בקיום המצוות, ותלמוד
 תורה קודם לכל המצוות, כאשר ניתן
 לקיימן ע”י אחרים.

אולם כאשר המעמד ומצב הוא
 שהכניסה לתכנית ומסגרת שעוסקת
 בהצלת נפשות, עלולה להביא לידי
 חיסרון ח”ו בכללות היר”ש של האדם
 וממילא בכללות קיום המצוות אצלו, או
 משום מצבו האישי של האדם או משום
 המקום אליו הוא נכנס (והרבה פעמים
 תלוי הא בהא והא בהא), הרי שמלבד
 הדיון אודות הפסקת לימוד התורה לשם
 מצווה אחרת, מתעורר כאן נושא נוסף,
 והוא: קיום מצווה, אמנם חשובה מאד,
 שבעקבותיה עלול ח”ו להיווצר חיסרון
 בקיום מצוות אחרות.

הביטחוני באה”ק היה חמור הרבה יותר מכיום,
 ומנין הגברים הראויים לחימה באה”ק היה
 מצומצם הרבה יותר מכיום, היו הרבה פוסקים
 חשובים, ביניהם גם חברי הבד”צ דירושלים,
 הגרצ”פ פרנק, הגרא”ה הרצוג, הגר”מ חרל”פ
 ז”ל ועוד, שפסקו שתלמידי הישיבה אין להם
 לעזוב לימודם בכדי לסייע במלחמה בשו”א.
 ואכמ”ל.

והנה, בנוגע למציאות בנידון השאלה
 דידן (עניין הגיוס), אין כאן המקום
 והמסגרת הנכונה לברר ולבאר את
 המציאות כיצד היא; אך נציין רק את
 זאת, שמצד עניין זה השאלה הנידונה
 קיימת גם כלפי בחר שומר מצוות
 שבפועל אינו לומד בישיבה. ומפני
 מורכבות הדברים ואריכותם, לא נכנס
 לזה לע”ע.

בשביל מה נועדו הישיבות?

ומכל מקום, ראוי לציין נקודה כללית
 ומרכזית בעניין זה:

דעת כ”ק אדמו”ר בעניין זה גם היא
 גלויה ומפורשת בריבוי אגרותיו
 ושיחותיו, ונעתיק להלן קטע קצר אך
 תמציתי ובהיר ממכתב המלמד על
 כללות שיטת הרבי בנושא זה:

“לימוד התורה בימינו אלה באה”ק ת”ו
 במסגרת ישיבה, נוסף על ענין תלמוד
 תורה בכלל, יש לה תפקיד עיקרי
 ותועלת הכי גדולה, והיא: העמדת
 הלומד על בסיס חזק למען יוכל עמוד
 בפני הנסיגות דתקופתנו זו, ולא יתרשם
 מהרוחות הבלתי מצויות המנשבות
 מכל הצדדים ואשר בעוה”ר לא רק
 שאינן פוחתות, אלא אדרבה, וע”ד
 מרז”ל אין לך יום וכו”.

“מזה מובן, שלא רק זה שבוחר ללמוד
 בחיים משרה בקדש . . מוכרח ללמוד
 איזה שנים בישיבה, אלא כל אחד
 ואחד²² מבני הנוער החפץ באמת לחיות
 חיים של לומד תורה ומקיים מצות

22 ההדגשה במקור.

מזוזה במעלית

מאת הרב ישראל הלפרין שליט"א
דיין ומז"צ בבית ההוראה

בנוגע לחיובה של המעלית במזוזה, מצינו שקלא וטריא נרחבת בספרי הפוסקים הן בנוגע לעצם חיובה – האם היא חייבת במזוזה מעיקר הדין או לא; וגם לפי השיטות שיש לקבוע בה מזוזה – ישנו דיון נרחב היכן ובאיזה צד יש לקובעה. בשורות הבאות נרחיב מעט בנושא זה ונסקור אותו לפרטיו.

טעמי הפטור

לדעת רוב הפוסקים, המעלית כשלעצמה פטורה ממזוזה, ומכמה טעמים:

(א) המעלית אינה בגדר בית החייב במזוזה כיוון שאין בה ד' על ד' אמות.

אך יש לציין שבעבר (בזמן כתיבת נימוק זה על-ידי הפוסקים שכתבוהו), רוב המעליות המצויות היו קטנות מד' על ד' אמות; אולם בימינו מצויות מעליות רבות שגודלם הוא ד' על ד' ואף יותר מכך, הן במבני ציבור כמו מגדלי משרדים ומרכזים רפואיים, והן בבניי מגורים גבוהים שבהם מותקנת מעלית ל 10 נוסעים ומעלה. כך שטעם זה לחוד אינו פוטר ממזוזה אלא מעליות שמיועדות עד 9 נוסעים, ומעליות שאינן רפואיות המותאמות להעברת מיטה.

בנוסף, יש שהחשיבו את המעלית כ'בית שער'¹ לדירות שבבנין, ועל פי זה

1 'בית שער' במקורו הוא בית קטן שלפני הבית שנכנסים דרכו לבית או לחצר או לשאר מקום חיוב, אם הוא בית פתוח לבית, דהיינו שהוא עשוי כמו פרוזדור שלפני הבית חייב במזוזה בברכה (ואם אינו פתוח לבית, ישנם ב' דעות בשו"ע אם חייב (י"ד רפז, ז), ולכן קובעים בבית שער כזה - בלי ברכה (קש"ע יא, טז)).

וכל חדר שדרכו עוברים כדי להיכנס למקום דירה החייב במזוזה - נחשב בפוסקים ל'בית שער', וחייב במזוזה אף אם מצד עצמו היה צריך להיות פטור ממזוזה.

לכן פרוזדור, חדר מדרגות, הלובי-הקומתי וחדרים קטנים בתוך הבית המשמשים למעבר לחדרים אחרים או לדירות החייבים במזוזה - חייבים גם הם במזוזה מדין 'בית שער' (חובת הדר (הב), שו"ת שבת הלוי (י, קעט). שו"ת מהר"ל לפי הבנת הט"ז רפט, ד. ועוד).

ונחלקו הראשונים אם חיוב בית שער הוא מהתורה או מדרבנן.

ולדעת רוב הראשונים, וכן נקטו בפשטות

יש אומרים שהיא חייבת במזוזה גם אם אין בה ד' על ד'.

[אבל גם אם נאמר שהמעלית היא כ'בית שער', יש פוסקים³ הסוברים ש'בית שער' (וכיו"ב) אינו חייב במזוזה אלא אם כן יש בו ד' על ד' אמות, ואין חילוק בינו לבין בית דירה ממש⁴. ולדבריהם

האחרונים, בבית שער קובעים מזוזה בימין הנכנס למקום החיוב.

2 בחמודי דניאל, הובא בפתחי תשובה סי' רפו ס"ק יא, כתב, שהתנאי של ד' על ד' קיים רק בבית דירה ממש, שבפחות מגודל זה הוא אינו ראוי לתשמישו (לדירה), "אבל בית שער ומרפסת וגינה אפילו לית בהו ד' על ד' - חייבין". וכ"כ במהרש"ם (ח"א סימן ע"א ד"ה ומ"ש ר"מ). וכ"פ במזוזה מלכים, הלכה למשה (אות קמג). וכ"כ החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (ח"א סי' ט"ו) הובאו דבריו בעיקרי הד"ט (י"ד סי' ל סק"ג) וזכור לאברהם (ח"ג י"ד אות מ). שו"ת מהר"ם שיק (י"ד סי' רפז). שו"ת אפרקסטא דעניא (ח"א סי' קב), מנחם פיתים (י"ד סי' רפו), שו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' קג), ובשו"ת חשב האפוד (ח"א סי' לא) כתב שמנהג העולם כדעת החמודי דניאל.

3 דעת קדושים סי' רפו, יג. מקדש מעט רפט, כו, ו-לט.

4 אמנם כו"כ מהפוסקים הסוברים שבית שער שחייב במזוזה אפילו אם אין בו ד' על ד' אמות, הרי זה דווקא בבית שער הפתוח אל הבית ראה רש"ש בחי' לסוכה דף ג. וכך מבואר בספרי הפוסקים המצויינים בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ח' סוף אות ג) ובשו"ת מהרש"ם (ה"ל) ע"ש. וראה צפנת פענח (על הרמב"ם) הלכות מזוזה (פ"ו, ה"ז) שכתב ש"ש [לה]ס[ת]פק אם [בית] שער באמת חייב (חיובו מצד עצמו), או רק משום שבהן נכנסים לדירה... "וני"מ דאם משום דהוא בטל לבית - אין צריך שיהיה בו ד' על ד', דכיון דהוא בטל לבית" [ואם חיובו מצ"ע - צריך דע"ד]. ע"ש. אף שמלשון החמודי דניאל עצמו לא נראה כלל חילוק זה. וכבר העיר כן בספר עלי דשא על מזוזה.

אמנם אין לומר שע"פ דברי הפוסקים הנ"ל, במעלית, גם אם נדון אותה כבית שער, כיון שבדרך כלל היא אינה פתוחה לדירה אלא לחדר המדרגות, תהיה המעלית פטורה, כי

אין מקום לחייב מזוזה במעלית שאין בה ד' על ד' אפילו אם נדונה כ'בית שער'. ובלאו הכי, ע"פ המבואר לקמן, אין לדון על המעלית עצמה דין 'בית שער'.

(ב) המעלית אינה נחשבת כבית, חדר או בית שער, היות ואין לה מקום קבוע אלא היא נעה ממקום למקום. וכשם שדבר שהוא 'עף' ממקום למקום אין לו גדר בית לכל דיני התורה (לדוגמה: אם יהיה בו נגע אין דנים זה דיני נגעי בתים), כיוון שגדרו של בית הוא מקום קבוע. וכך גם המעלית⁵, ועל כן היא פטורה מחיוב מזוזה⁶.

(ג) כיוון שפתח המעלית אינו נחשב כפתח העשוי לכניסה ויציאה. שהרי המעלית עצמה העולה ויורדת אינה נחשבת כפתח, והיא רק כחבל שתופסים

כבר כתב הרמב"ם (מזוזה פ"ו ה"ח): ש"אפילו עשרה בתים זה פתוח לזה וזה פתוח לזה הואיל והפנימי חייב במזוזה - כולן חייבין". וכ"פ בשו"ע (י"ד רפו, טז). נמצא שגם בית שער הפתוח לבית שער שבסופו הפנימי פתוח לבית, נחשב (לענין חיוב) כאילו גם החיצוני פתוח לבית, וחייב גם הוא במזוזה.

(אך ישנה שיטת אחד מהראשונים, שבית שער הפתוח לבית שער - החיצוני פטור ממזוזה (ר"ז"ה בסוכה דף ה, והובאו דבריו בתפילה למשה (ח"ג סי' ל"א אות א)).

5 ואף שהמתקן של המעלית מחובר לבנין, מכל מקום השימוש בתא המעלית הוא רק לעלות ולרדת ואין כאן חיבור ישיר וקבוע; ומאידך, פיר המעלית אינו מקום שיש אפשרות לדור בו.

6 שו"ת בצל החכמה ג, פ-פה. וכע"ז כתב בשו"ת מנחת אשר ח"א, נו שאין המעלית דומה לבית כלל אלא דומה היא בשימושה לרכב שמיועד לנסיעה בלבד המסיע את האדם ממקום למקום, כך המעלית מסיעה בנ"א מקומה לקומה, ולכן אינה חייב במזוזה כלל. וכ"כ בשו"ת מים חיים (ג, ל) שדין המעלית כדין אוטובוס הנוסע ממקום למקום (דיני מזוזה ברכב, על כל סוגיו, נתבאר בגיליון מבית ההוראה מס' 20).

בו ועלים דרכו לבתים⁷.

ד) המעלית נחשבת כדירת ארעי הפטורה ממזוזה. שהרי אין אוכלים ושותים במעלית ואין ישנים בה. ואין מתעכבים בה כי אם דקה או שתיים לכל היותר⁸.

ההכרעה למעשה

לפי הטעמים האמורים, שתוכנם הוא – שאין למעלית דין 'בית' החייב במזוזה, כתבו כמה מהפוסקים שמטעם זה אין למעלית גם דין 'בית שער' לדירה שבקומה העליונה, כיוון שגדר 'בית שער' שייך רק בדבר שיש בו גדרי בית קבע שאזי נידון הוא כבית שער לדירה, אולם במעלית המטלטלת ונעה ממקום למקום אין גדר בית קבע, ולכל היותר נוכל להגדירה כ'בית שער ארעי', ולא מצינו חיוב מזוזה בבית שער ארעי.

יתירה מכך: היות ובכל פעם שהמעלית נמצאת בין קומה לקומה בטל פתחה ולא שייך באותו זמן מצות מזוזה, נמצא שאם נאמר עליה דין בית שער, הרי שנצטרך לומר שדין זה מתחדש כל פעם שהמעלית עוצרת. ולא מצינו בית שער נע שחיובו מתחדש בכל עת.

אולם למרות כל הנ"ל, יש כמה פוסקים הסוברים שהמעלית חייבת במזוזה⁹.

7 מנחת שלמה שו"ת ח"ב סי' צז אות כג. וכן דעת הגר"מ פיינשטיין שהובאה באהלי ישורון פ"ב (דיני מזוזה הערה 66).

ובמנחת שלמה שם הוסיף: "וגם [פתח] הפרוודור או חדר המדרגות [וכוונתו לצורת הפתח הקבועה בבנין לפני הכניסה למעלית] פטורים, כי אין שם פתח אלא בור פתוח שאי אפשר לצאת ולבוא דרך אותו פתח אלא אך ורק ע"י המעלית, (שהיא כמו סבל שמעלה ומוריד את האדם) שמסתלקת תיכף מהפתח, ושוב נשאר בור פתוח ולכן אפשר שאין זה נחשב לפתח ואינו קבוע כסולם לעליה דחשיב כמדרגות, רק רואים את המעלית שעוברת ע"י חשמל כסוס שנושא תיבה זו והסוס צמוד ועומד לרשותו של בעה"ב לכניסה ויציאה מהבית בכל עת ובכל עשה שהוא רוצה".

אך למעשה מסיק הגרשו"א: "אעפ"כ טוב לקבוע מזוזה בימין הכניסה לפרוודור בלי ברכה, מכיון שבזמננו כך רגילים ליכנס ולצאת מהבית". ובמהדורא תנינא של שו"ת מנחת שלמה (ק, ה) נוספה הטעמה למסקנתו ש"טוב לקבוע מזוזה", וזה לשונו: הואיל ובתורה כתוב 'מזוזות ביתך' ולא נזכר פתח, ומכיון שבזמננו כך רגילים ליכנס ולצאת מהבית". ובכל אופן הצעתו לקבוע את המזוזה היא: **בימין הכניסה לפרוודור**, בלי ברכה". וכונתו לפתח הקבוע בבנין בימין היציאה מהמעלית לכיוון חדר המדרגות/לובי-הקומתי שהמעלית נפתחת אליו. וכדלהלן בפסקא: "ימין הנכנס למעלית או ימין היוצא ממנה".

8 ראה שו"ת מגדל צופים (ח, סו). שו"ת בצל החכמה (ג, פ). ועוד.

9 לדבריהם המקור לחיוב מעלית במזוזה, הוא ממה שנפסק בשו"ע (יו"ד רפו, יט): "ארובה שבין בית לעליה, ועולים לה בסולם, ועושים סביב הסולם היקף מחיצות ויש בו צורת פתח במקום שעושים אותו חייב, ואם עשו למעלה

המעלית אינה נחשבת כבית, חדר או בית שער, היות ואין לה מקום קבוע אלא היא נעה ממקום למקום. וכשם שדבר שהוא 'עף' ממקום למקום אין לו גדר בית לכל דיני התורה (לדוגמה: אם יהיה בו נגע אין דנים זה דיני נגעי בתים), כיוון שגדרו של בית הוא מקום קבוע, ועל כן היא פטורה מחיוב מזוזה.

עצמה פטורה ממזוזה, וגם צורת הפתח הקבועה בבנין לפני הכניסה למעלית פטורה מעיקר הדין; מכל מקום, ראוי להחמיר ולקבוע מזוזה במשקוף של צורת הפתח הקבועה לפני הכניסה אל המעלית. אך כיוון שספק ברכות להקל, אין לברך על כך.

[כאשר מדובר באדם ששוכר דירה בבנין, יש מקום להקל עוד יותר, כי אף שהשוכר חייב במזוזות דירתו השכורה, מכל מקום חיובו הוא מדרבנן וכיוון שבמעלית החיוב שנוי במחלוקת, אם כן ספיקא דרבנן לקולא¹³].

מיקום קביעת המזוזה עבור המעלית

ולגבי מקום קביעת המזוזה למעלית, הובאו פוסקים כמה אופנים:

א) בפתח המעלית עצמה, ולא בצורת הפתח הקבועה בבנין הנמצאת לפני הכניסה למעלית בכל קומה וקומה. ולפי שיטה זו קובעים רק מזוזה אחת על גבי המעלית עצמה¹⁴.

ב) קביעת המזוזה היא בצורת הפתח הקבועה בבנין שנמצאת לפני הכניסה למעלית. ולפי זה קובעים מזוזה בכל קומה וקומה.

ימין הנכנס למעלית או ימין היוצא ממנה?

והנה, באופן זה עצמו (שקביעת המזוזה היא על צורת הפתח הקבועה בבנין לפני המעלית), יש פוסקים כמה דרכים היכן לקבוע:

דרך אחת היא: בקומת הכניסה לבנין, שהכניסה למעלית משמשת את הבאים אל הבנין מרשות הרבים – יש לקבוע את המזוזה במשקוף שמצד ימין לכניסה למעלית; ואילו בכל יתר קומות הבנין, יש לקבוע את המזוזה במשקוף ימין של היוצא מהמעלית, שזהו ימין הכניסה לקומה¹⁵.

הטעם לכך הוא: בכל הקומות שמעל קומת הכניסה, פתח היציאה מהמעלית

(יש מהם הסוברים שהמעלית עצמה חייבת; ויש הסוברים שאין המעלית עצמה חייבת, אלא רק הפתח הקבוע בבנין שלפני המעלית הוא החייב. וטעם: או משום שדרכו נכנסים לבנין ולדירות באמצעות המעלית, או משום שדרכו נכנסים מהמעלית אל חדר המדרגות/הלובי-הקומתי שבכל קומה בבנין¹⁰). ויש פוסקים הסוברים, שבמקרים רבים יש לברך על קביעת מזוזות אלו¹¹).

ועל כן, למעשה אף שנראה כהכרעת רבים מהפוסקים האחרונים¹² שהמעלית

וגם למטה חייב בשתיים". וסוברים הפוסקים הללו שהמעלית דומה ממש לסולם שבארובה, ובפרט ע"פ פרש"י שם בסוגיית הגמ' במנחות לד, א.

10 ראה מנחת יצחק ד, צג. חובת הדר ה' א. שו"ת אבן ישראל ח"ט סי' ק. הגר"ש וואזנר (הובאה דעתו בספר מבית לוי (יורה דעה) הלכות מזוזה, סי"ז עמ' תיט). להורות נתן ג, עב-עג. חוט שני סי' רפו, יט. עמ' צז. תשובות והנהגות ב, תקמז.

11 ראה חובת הדר שם ולהורות נתן שם באיזה אופנים יש לברך.

12 מלבד הפוסקים שהובאו לעיל בהערות 8-6, כן פסקו גם הגר"ע יוסף בהליכות עולם (ח"ח עמ' ש-שא). וכ"כ בשו"ע שמחות (ס"ק מד). הגר"מ אליהו בקול צופי"ך. וראה בהערותיו לספר מים ההלכה (ח"ב עמ' רמה). שו"ע המקוצר (ראצבי) סי' קסז הערה נח. שו"ת בצל החכמה שם. שו"ת באר משה ב, פח. וראה לקמן בפנים - מפי שמועה על דעת הרבי בזה.

ולדעת הפוסקים ממזוזה, אין לדמות (ראה מ"ש לעיל בהערה 9) את המעלית לדין הסולם בערובה שבין בית לעליה, שנפסק בשו"ע שקובעין בו מזוזה (יו"ד רפו, יט), כי שם הסולם מחבר בין הקרקע לעליה, ודומה הדבר כאילו כבש קבוע ביניהם, ועל כן גם הפתח של "כבש" זה צריך לקבוע בו מזוזה. משא"כ במעלית שהקרקע שתחת המעלית אינה ברת שימוש, והמעלית עצמה אינה יכולה להחשיב

את הפתח התחתון כפתחו של עליון. וע"כ היא פטורה ממזוזה מכל צד.

13 ראה תשובות והנהגות (ב, תקמז). עלי דשא (סי' ה' עלה ג). ויסוד הדברים נעוץ בדברי הגר"ע"א בתשובה סי' כו לגבי שוכר 'בית התבן' שחיובו מעיקרא שנוי במחלוקת הראשונים, וכיוון ששוכר חייב רק מדרבנן אזלינן בזה לקולא. אך ראה דבר יהושע ד, כא, ושד"ח מערכת מ"ם סוף כלל קכ, ושם במערכת סי' כלל מ"ג, דלא אמרינן במזוזה ספק ספיקא וכי"ב לפטור מחיוב. ואולי לדבריהם אין אומרים בזה גם ספיקא דרבנן לקולא.

14 מנחת יצחק שם.

15 חובת הדר ה, יא. בירור הלכה ח"ה עמ' ריא. שו"ת בנין אב א, מד. וכן הורה הגר"צ אבא שאול (אור תורה שנת תשעב, גליון תקמב, סי' קלד). וכן מורים מורי הוראה רבים.

למעשה, אף שנואה כהרעת רבים מהפוסקים האחרונים שהמעלית עצמה פטורה ממזוזה, וגם צורת הפתח הקבועה בבנין לפני הכניסה למעלית פטורה מעיקר הדין; מכל מקום, ראוי להחמיר ולקבוע מזוזה במשקוף של צורת הפתח הקבועה לפני הכניסה אל המעלית. אך כיוון שספק ברכות להקל, אין לברך על כך

שפעמים רבות משתמשים בעלי הדירות שבקומות העליונות במעלית לצורך ירידה אליהם. וחייב זה מבורר יותר מחיוב פתח הכניסה למעלית מחמת היותו כניסה לבנין.²⁴

אך אם אין בקומת הכניסה שום חדר דבר המשמש לדיוור או אחסון עבור בעלי הקומות העליונות, אם כן בהכרח הפתח המוביל למעלית מיועד לצורך כניסה דרכה לקומות העליונות, ועל כן יש לקבוע את המזוזה על גבי המשקוף הקבוע בבנין בימין הכניסה למעלית.²⁵

ובכל אופן אין לברך על קביעה ביציאה מהמעלית, גם בקומות העליונות (וכ"ש בכניסה למעלית גם בקומת הקרקע), משום ספק ברכות להקל, שהרי ישנן דעות הסוברות שגם פתחים אלו פטורים ממזוזה.²⁶

וכך יש לנהוג בפתח המעלית שבקומת החניה התת-קרקעית: אם בקומה זו יש חדר אחסון שיש בו ד' על ד' אמות – יש לקבוע בימין היציאה מהמעלית;²⁷ ואם

אלו.

24 בנוגע לחדרי אחסון – ראה שו"ע סי' רפו, א ש"בית האוצר חייב. אבל היות ולדעת הרמב"ם בהל' מזוזה פ"ו ה"ז (וכן עוד כמה ראשונים) פטור, ע"כ כתבו האחרונים שאין לברך על קביעה במחסן. ראה ערוך השלחן רפו, ט. שבת הלוי י, ד, ב. ועוד (ודלא ככפת"ש רפו, טז בשם רעק"א).

ועיין בשו"ת ספר סת"ם להגרש"ק ז"ל הל' מזוזה תשובה א, דגם בית שער לבית האוצר חייב במזוזה. וכ"כ במנחת אלעזר ח"ב סי"מ.

25 במקרה שאין בקומה זו חדרי אחסון, אך יש בה דירות פרטיות של משפחות נראה שיש לקבוע המזוזה בפתח המעלית שבנימין הכניסה אליה.

דאף שפתח המעלית בקומת הכניסה משמש ונועד לכניסה עבור דיירי הקומות העליונות לצורך ביקור והליכה אל שכניהם בקומת הקרקע, מכל מקום, קשה לומר שמשום יציאה זו יש חיוב יותר מבורר בצד היציאה של פתח המעלית לעומת צד הכניסה למעליות (למשל בשונה מחדרי אחסון המיועדים עבור בעלי הדירות שבקומות העליונות ושימושם ודאי, השימוש בפתח לצורך ביקור השכנים שבקומת הכניסה, אינו ודאי וברור).

26 ראה לעיל הערות 6-8, 11.

27 ליתר ביאור: החניה גם היא חייבת במזוזה בלי ברכה כדין 'בית האוצר' (ראה מנחת יצחק י, צו, אות ב). אמנם בכל בנין שיש בו קומת חניה, הפתח המשמש כניסה לחניה, אינו פתח היציאה מהמעלית עצמה, אלא כשיצאים מהמעלית נכנסים אל שטח מרוצף, וממנו יוצאים דרך פתח נוסף אל החניה. ונמצא שהפתח הנוסף הוא פתח החניה החייב במזוזה ללא ברכה מדין כניסה לבית האוצר, ואילו פתח המעלית אינו מוגדר כפתח החניה.

כמו כן לא ניתן לומר על השטח אליו נפתחת המעלית בקומת החניה שהוא 'בית שער' לחניה, שהרי שטח זה משמש גם ככניסה לבאים לבנין דרך החניה, ומשם עולים לקומות העליונות [ובפרט שבחניה שיש ממנה פתח לבית (או לחדר מדרגות) כתבו הפוסקים שאף שהחניה עצמה חייבת כדין בית האוצר, מכל מקום במקרה שפתח החניה מוביל לבית או לחדר המדרגות, יש לקבוע בימין הכניסה

(והיינו צורת הפתח הקבועה בבנין) הוא כפתח 'בית שער' שנכנסים דרכו אל הבית.¹⁶ לכן קביעת המזוזה בפתחים שבכל קומה תהיה בימין היציאה מהמעלית אל חדר המדרגות/הלובי הקומתי.

אמנם לגבי קומת הכניסה, כיוון שדרך הכניסה מרשות הרבים לשאר קומות היא ע"י המעלית, אם כן אף שהמעלית משמשת גם לדיורים שבבנין עצמו לעבור מקומה לקומה, מכל מקום ככל הנראה רוב השימוש בכניסה למעלית בקומת הקרקע הוא לצורך הכניסה לבנין מרשות הרבים – רוב השימוש מכריע, וקובעים המזוזה בימין הנכנס למעלית המשמשת ככניסה לבנין ולדירות.

ימין הנכנס אל הלובי הקומתי

הדרך השנייה היא: בכל הקומות, יש לקבוע במשקוף שמימין היציאה מן המעלית, ולא בימין הכניסה אליה, וכך גם בקומת הכניסה.¹⁷

העומדים בשיטה זו סבורים, שהמעלית עצמה אינה חייבת במזוזה או על כל פנים חיובה אינו ודאי מחמת הטעמים שנתבארו לעיל; אולם לדבריהם צורת הפתח הקבועה בבנין שלפני הכניסה למעלית חייבת במזוזה, משום שזהו פתח עבור היציאה מהמעלית אל חדר המדרגות או הלובי הקומתי.¹⁸

משא"כ צורת הפתח המיועדת לכניסה למעלית פטורה ממזוזה, היות והמעלית עצמה פטורה. מסיבה זו, בכל הקומות יש לקבוע את המזוזה בימין היציאה מהמעלית, שהיא ימין הכניסה אל שטח הלובי הקומתי.¹⁹

ההבדל בין קומת הכניסה לשאר קומות

הדרך שלישית היא: אם במעלית יש ד' על ד' יש לקבוע בה בלי ברכה, ואילו מעלית שאין בה ד' על ד' פטורה לגמרי. ובנוסף, יש לקבוע מזוזה נוספת בצורת הפתח הקבועה בבנין לפני המעלית

16 ראה לעיל הערה 1.

17 חוט שני שם. הגר"ש וואזנר בספר מבית לוי שם הערה כא. פתחי שערים רפו, רכב.

18 כדין 'בית שער' לדירות שנמצאות בקומה זו, ולכן הוא חייב במזוזה כנ"ל.

19 בחוט שני שם סבר כשיטה זו, אך הוסיף: שבקומת הכניסה יש לחלק בין אם יש בקומה זו חדר משמש לדיירים (כמו חדר עגלות וכדומה), שאז יש לקבוע לימין היציאה מהמעלית גם בקומת הכניסה, לבין כשאין שום חדרים בקומת הכניסה, שאז המשקוף שבקומת הכניסה – **פטור לגמרי ממזוזה הן מצד הכניסה למעלית והן מצד היציאה מהמעלית**. כי לא שייך לקבוע באופן זה לימין היציאה מהמעלית, שהרי לא שייך לקרוא לפתח זה שהוא בית שער וכניסה לבית מכל סוג שהוא.

20 שו"ת להורות נתן שם סי' עג.

21 ועי' שבות יצחק, מזוזה, פ"ב, ד, אות ב-ג.

22 כפי שמצוי כיום ברבים מהבנינים החדשים (שיעור ד' על ד' להגר"ח נאה: 1.96 * 1.96 מטר).

23 שטח הלובי-הקומתי שאילו נכנסים כאשר יוצאים מהמעלית, הוא כבית שער' לחדרים

מעדות זו למדנו, שהרבי סובר שיש לקבוע מזוזה בפתח המעלית, אך לא ניתן לקבוע מכך האם לדעת המעלית חייבת במזוזה מעיקר הדין או שהיא פטורה והקביעה היא רק לחומרה.

ואולי מכך שהמזוזה לא נקבעה במעלית בראשית קניית הבניין ושימושו לאורך שנים רבות עד לשנה בה אירע המסופר לעיל, ניתן להוכיח שהרבי סבר שחיובה של המעלית אינו מעיקר הדין.

צילום מפתחי המעלית שבבית רבינו - 770

אין בקומה זו שום מחסן בגודל ד' על ד' אמות - יש לקבוע בימין הכניסה למעלית.

המעלית ב-770

בקשר לכללות הנושא הנידון יש להעיר מהידוע, שבבית חיינו, 770, יש מעלית. ומסופר²⁸, שפעם הרבי הניח את ידו הק' על מזוזה הפתח של המעלית ושאל: "היכן המזוזה?", ובעקבות מאורע זה, פנו מהמזכירות אל הסופר הרב אליעזר צבי זירקין ו"ל²⁹ וביקשו ממנו שיקבע מזוזה בפתח המעלית.

מעדות זו למדנו, שהרבי סובר שיש לקבוע מזוזה בפתח המעלית, אך לא ניתן לקבוע מכך האם לדעת המעלית חייבת במזוזה מעיקר הדין או שהיא פטורה והקביעה היא רק לחומרה.

ואולי מכך שהמזוזה לא נקבעה במעלית בראשית קניית הבניין ושימושו לאורך שנים רבות עד לשנה בה אירע המסופר לעיל, ניתן להוכיח שהרבי סבר שחיובה של המעלית אינו מעיקר הדין.

והנה, במעלית שב-770 ישנה דלת עץ קבועה בבנין לפני הפתח שבכל קומה, ודלת זו נפתחת כלפי חלל הקומה. ומסתבר שלכן קבעו את המזוזות לימין היציאה מהמעלית, כיוון שלמנהגנו קביעת המזוזה בתוך חדרי הבנין תלויה בהיכר ציר.

מהחניה לבית או לחדר המדרגות, ולא קבוע בצד ימין שמהבית להחניה (ראה מנחת יצחק שם. חובת הדר (פ"ו הערה ד)).

ומשום כך לענ"ד יש לנהוג בפתח המעלית בקומה זו כמו שכתבנו בנוגע לפתח המעלית בקומת הכניסה. וככל הפרטים שביארנו לעיל. 28 כך כתב הגר"ש גינצבורג שליט"א בגיליון התקשרות רצו עמ' 15. עדות זו נעתקה אח"כ בספר מקדש מלך, שולחן מנחם ח"ה סי' קלט הערה יג. ועוד.

29 שהיה ת"ח וסופר סת"ם מומחה, וזכה אף להיות הסופר שבדק את המזוזות ב-770 ובבית הרבי.

זאת מפני שאין זה חיוב ברור בפוסקים, ואי אפשר להוציא ממון אלא בהסכמת רוב דיירי הבנין.

(ז) במקומות בהם המנהג הרווח הוא לקבוע מזוזות בפתחי המעליות, יכול היחיד לחייב את קופת ועד הבית לשלם את קניית מזוזות אלו³⁰.

וכן הדין לגבי מזוזות פתחים אחרים בבנין, בחלקי הבנין המשותפים לכל הדיירים, שכאשר חיובם ברור בפוסקים, כל דיירי הבנין חייבים להשתתף בזה.

30 הגרמ"מ הכהן שפרן שליט"א סבור, שהיות וצורת ניהול נכס משותף היא כפי המקובל ברוב המקומות, וכל אחד מן הדיירים יכול לתבוע מיתר הדיירים שינהלו את הנכס כפי המקובל ע"פ רוב המקומות, על כן "כיון שמקובל היום לקבוע מזוזות בפתחי המעלית, ופוק חזי מאי עמא דבר, אי"כ יכול כל אחד מן הדיירים לכופף את כולם על כך" (וישמע משה ח"ג סי' רל).

ומינה נלמד, שבמקומות וערים שבהם אין מנהג מקובל לקבוע מזוזה בפתחי המעליות, כיון שעצם חיוב מזוזה במעלית אינו מוסכם על הפוסקים כמבואר בפנים, וגם בגוף דין זה נחלקו הפוסקים האם יכול דייר לכפות תשלום מזוזה על רוב דיירי הבנין (ראה וישמע משה שם הדעות בזה) - הרי שאין כאן דין כפיה לקיום מצוה חיובית, ויש לנהוג בזה ככל הוצאה שנדרשת מקופת ועד הבית, שמוציאים מקופה זו בלי התייעצות עם הדיירים רק לדברים שנהגו רוב דיירים באותו מקום, דעל דעת כן השתתפו; אך בהוצאה שיש דיירים שרצונם בכך ויש שאין רצונם בכך, יקבעו לפי הסכמת ורצון הרוב (ראה ועד הבית בהלכה יא,י).

[אמנם בפתחי הבנין החייבים מדינא, יכול היחיד לכפות על הרוב את תשלום המזוזות מקופת ועד הבית, כדין כופין על המצוות, שהרי כולם מחוייבים בזה. אך יש לדעת, שאם בפועל השכנים מסרבים להשתתף, כיון שהחובה לקבוע מזוזות במקומות החייבים מדינא חלה על כל דייר בפני עצמו מחמת השותפות בהם, והוא עובר איסור אם אינו קובע - על כן עליו לקנות את המזוזות מכספו (ראה אגורה באהלך עמ' תב. ועד הבית בהלכה שם סעיף ט)].

ועל כן ממיקום קביעה זו אין להוכיח בנוגע לנידון דלעיל, האם במעלית שאין בה דלת עם היכר ציר - יש לקבוע לימין הכניסה למעלית או לימין היציאה מהמעלית.

סיכום:

(א) רוב פוסקים סבורים שהמעלית עצמה פטורה ממזוזה.

(ב) פתח הבנוי בבנין, שדרכו יוצאים מהמעלית אל הקומה, נחלקו הפוסקים האם חייב במזוזה, ועל כן ראוי ונכון לקבוע בו מזוזה אך בלי ברכה.

(ג) מיקום המזוזה: בפתחים שבקומת הקרקע וקומת החניון - אם יש בקומה זו חדר אחסון בגודל 1.92 על 1.92 מטר (ד' על ד' אמות), יש לקבוע לימין היציאה מהמעלית, שהיא ימין הכניסה אל הקומה; ואם אין בקומה זו חדר כזה, יש לקבוע המזוזה בימין הכניסה למעלית.

(ד) בשאר קומות יש לקבוע תמיד לימין היציאה מהמעלית, שהיא ימין הכניסה אל הקומה.

(ה) שוכר דירה בבנין עם מעלית, לדעת כמה פוסקים יכול להקל יותר שלא לקבוע כלל מזוזה בפתח היציאה מהמעלית.

(ו) בערים ושכונות שאין מנהג קבוע ומקובל לקבוע מזוזות בפתחי המעלית, אי אפשר ליחיד או ליחידים לחייב קופת ועד הבית שבבנין להשתתף בתשלום המזוזות שבפתחי היציאה מהמעלית.

המזון הרוחני שספגתי בישיבת תומכי תמימים בסמרקנד

מזיכרונותיו של הרה"ח ר' דובער פרוס ע"ה
מזקני אנ"ש ומוותיקי כפר חב"ד

– נלב"ע ביום ל' בסלו, נר שישי דחנוכה, תשפ"ה –

המעצר באישון לילה

הרה"ח ר' דובער פרוס ע"ה, נולד בשנת תרצ"ה בלנינגרד, לאביו הרה"ח ר' שמואל (מולע) פרוס ע"ה.

על שנות ילדותו סיפר ר' בערל כך:

הוריי היו חסידים בני חסידים, וברוח זו חינוכו את ילדיהם – אותי ואת אחי הצעיר זושא שי'. אבי התפרנס מעבודתו באגודת החייטים, ואנו גרנו בדירת סבי, הרה"ח ר' שמואל מינדל ע"ה. הייתה זו דירה רחבת ידיים, ובה חדרים מרווחים – שלושים ואף ארבעים מטרים רבועים כל אחד. באחד החדרים הללו, שדמה יותר לאולם התועודות מאשר לדירת מגורים, התגוררנו אנו עם הורינו. בחדרים הנוספים גרו סבא וסבתא והדודות.

אותם חדרים רחבים התמלאו לא אחת באור החסידות ובהתועדויות חמות. יהודים רבים היו באים לביתנו לעיתים קרובות. קרבת ביתנו לבית הכנסת המרכזי בלנינגרד, הפכה את דירתנו לכתובת טבעית לכל אורח ותועה. בימי חג הסוכות, היו אמא ע"ה והדודות, מכינות סירים מלאים במטעמים עבור היושבים בסוכה הסמוכה לביתנו, שהפכה למוקד שמחה בימי החג.

בזיכרון ילדותי נחקקה גם תקופה קשה ומטלטלת – מעצרו של אבי בשנת ת"ש. באישון לילה פרצו ה'ם' – אנשי הצ'קה, שידועים לימים כק.ג.ב. – לביתנו. לבושים היו במעילי עור ארוכים ובמדים צבאיים אפורים. הם עצרו את אבא והחלו לבצע חיפוש מדוקדק. את חיפושם ערכו אך ורק בחדרנו, אך למרבה התמיהה את הפרוטוקול רשמו בחדרה של סבתא. הם ישבו וכתבו זמן ממושך, בעוד אני ואחי זושא שי' מנסים למלא את הזמן בדרכנו הילדותית.

כילדים שלא השכילו להבין את משמעות האירוע, לקחנו לדינו רובי צעצוע והתחלנו לצעוד ולשיר בקולי קולות את השירים שהכרנו מאותה תקופה: "אם מחר תפרוץ מלחמה", "כשהחבר סטאלין ישלח אותנו לקרב" – שירים ששמענו מדודותינו, שלא חיו ברוח חסידית כשל אמנו, אלא יותר באווירת העם הסובייטי. צעדנו בכל רחבי הדירה, ואף נכנסנו לחדרה של סבתא, תחת מבטיהם הקפואים של אנשי הצ'קה. הם הביטו בנו בעיניים

חמורות סבר – אך לא הוציאו הגה.

כפי שהתברר מאוחר יותר, אותה שירה תמימה של ילדים שיחקה תפקיד מכריע בהצלת אבא. אנשי הצ'קה שערכו את החיפוש, הגישו את הפרוטוקול לראשי הנקוו"ד והוסיפו בתמיהה: "תדרכו אותנו שאנחנו הולכים למשפחה של יהודים דתיים חשוכים וקיצוניים, אבל הילדים שלהם אינם נראים ככאלה כלל. להפך – ילדים סובייטים וגילים לכל דבר, שרים שירים 'נורמליים'. איזו משפחה דתית זו?"

המנהל ההגון

בנוסף להשגחה הפרטית שניכרה כאן בגלוי, סייעה גם העובדה שאגודת החייטים שבה עבד אבא, עבדה בין היתר עם הנקוו"ד עצמם – הם תפרו עבורם מדים, או משהו מן הסוג הזה.

אך לא רק זאת. הייתה כאן גם פעילות של מסירות נפש מצידה של אמא. לאחר המעצר, לא ישבה בחיבוק ידיים. באומץ לב ובתוקף פנימי, רצה ממוסד למוסד, והגיעה אף למנהל הישיר של אבא. אותו מנהל – אדם ישר לבב והגון, שלא נכנע לפחדים ששררו באותה תקופה – נרתם מיד לעזרה. הוא לא הסתפק בדיבורים, אלא התקשר במישרין למכר בנקוו"ד והשתדל בעבור אבא, מבלי לחשוש מתוצאות ההשתדלות.

בחסדי השם, השתדלותו נשאה פרי. אחרי שלושה ימים בלבד בכלא המעצר – ימים שהיו מלאי מתח וחרדה לכל המשפחה – שחררו את אבא בלי להגיש נגדו שום אישום.

אפשר לומר כי יצא מכל העניין בנס גדול ובהקלה יחסית, אך באותם רגעים – הלב פקע מדאגה והפחד היה כבד מנשוא. ברם, מתוך החושך נצנצה האמונה – אותה אמונה חסידית פשוטה שבכוחה להפוך גזירה לישועה ולגלות את אור ההשגחה הפרטית גם במקום ובזמן הקשים ביותר.

פטירתה של אמא

במהלך מלחמת העולם השנייה, התגלגלנו לטשקנט. שם פקד אותנו אסון כבד – אמנו, שטערנא שרה ע"ה, נפטרה באופן פתאומי. זמן קצר לאחר מכן, אבא נעצר שוב, והפעם נגזרו עליו שבע שנות מאסר במחנה עבודה.

אף שרשמית הואשם בעבירות כלכליות, היה ברור לכל שמעצרו נבע מהיותו יהודי דתי, ובפרט – חסיד חב"ד. כך מצאנו את עצמנו, אני ואחי, בודדים לחלוטין – אמא בבית העלמין ואבא בכלא. המלחמה פיזרה את משפחתנו, וקרובינו היו מרוחקים מאיתנו. בשלב מסוים הגיעה דודה, אחות אמי, שסייעה לנו בתחילה. אך עד בואה, משפחות אנ"ש חסידי חב"ד הם שהיו מלאכי ההצלה שלנו. עברנו מבית לבית, ומשפחות שונות דאגו לנו למזון, ביגוד וחום משפחתי.

אחי עבר לחסות הדודה, ואני נשלחתי לישיבה בסמרקנד, שם למדתי והתגוררתי. זו לא הייתה ישיבה במובן המקובל כיום – לא היה לה מבנה משלה, ולא יכול היה להיות לה מבנה כזה, שכן החזקת ישיבה באופן גלוי הייתה בלתי אפשרית ובלתי ליגלית. אמנם באוזבקיסטן היחס לחיים היהודיים היה מתון יותר מאשר ברוסיה, והחסידים ניצלו זאת. הם הצליחו להקים ולקיים במחתרת 'חידר' וישיבה שבה למדו 30-40 בחורים, בהתאם להוראת הרבי הריי"צ להעניק לילדים חינוך יהודי טהור. אבל עדיין, מי ששלט במקום היה השלטון הקומוניסטי.

החיסון הרוחני לחיים

רוב התלמידים התגוררו בכתיהם והגיעו רק לשיעורים, אך כמה מאיתנו, שהורינו לא היו בסמרקנד או שהיו יתומים, גרנו בבית הכנסת. אני, הרב מענדל אהרנוב והרב מאיר גרוזמן למדנו שם במשך היום, ובלילה אלתרנו מיטות מקרשים ולבנים, מכוסים בסמרטוטים שמצאנו. התכסינו במעילינו, נשכבנו מאוחר וקמנו השכם בבוקר. מיד עם הקימה היינו מפנים את הקרשים כדי שאף אחד לא יראה, שהרי אסור לישון בבית הכנסת.

למרות שאוזבקיסטן הייתה ארץ עשירה במזון, בימי המלחמה שרר בה רעב נורא. אנשים מתו ברחובות, ועד היום חקוקות בזיכרוני תמונות הגופות המוטלות על המדרכות. בישיבה קיבלנו פרוסת לחם בבוקר וסכום כסף קטן בצהריים, שבו קנינו צימוקים ולחם. בערב אכלנו ב"מים" – שיטה שכמעט אינה מוכרת כיום, שבה חולקו בחורי הישיבה בין משפחות אנ"ש

שהתנדבו להאכילם. מדי ערב התארחנו אצל משפחה אחרת, שהגישה לנו מרק ודייסה. לא היינו שבעים, אך לפחות שרדנו.

עם הזמן התעוררה בעיית הביגוד – בגדינו התבלו ונעלינו התפרקו. המשפיע ר' ניסן נעמנוב, שניהל את הישיבה יחד עם ר' יונה כהן, השיג כספים לרכישת בד ועור, והזמין עבורנו לבנים, מכנסיים, חולצות, מעילים מרופדים ונעליים.

אך מעבר לתמיכה הגשמית, הדבר החשוב ביותר שקיבלתי היה החיסון הרוחני לכל החיים. עד היום אני ניזון מהמזון הרוחני שספגתי בישיבת תומכי תמימים בסמרקנד – לא רק בידע תורני וחסיד, אלא גם בערכי מוסר והתנהגות.

המסר העוצמתי מר' ישראל ליפוביצר

למרות שהסתדרנו בבית הכנסת לפי מושגי התקופה, מגורי בחורים צעירים במקום כזה היו מסוכנים כך שבמוקדם או במאוחר הדבר היה מעורר את תשומת לב השלטונות. לכן פיזרו אותנו בין משפחות חסידים.

אני עצמי התגוררתי אצל הרה"ח ר' מיכאל טייטלבוים ורעייתו. לא היו להם ילדים, ואשתו עברה טיפולים רפואיים. ערב ראש השנה נקראה אשתו לבית הרפואה בטשקנט. למרות צער ההיעדרות בחג, היא לא הייתה יכולה לוותר על הטיפול, ור' מיכאל מצא לעצמו מקום להתארח, בעודני אני נשלח לסעוד אצל החסיד ר' ישראל לויין (ליפוביצר).

בליל החג, למרות הדלות, שולחן הסעודה עמד בכבוד: חלות, סלטים וכיאה לראש השנה היו על השולחן אפילו דגים!

פתאום נשמעה דפיקה בדלת. באותם ימים, דפיקה פתאומית הקפיצה את הלכבות. בפתח עמד יהודי חלוש ורזה עד אימה. בלי לשאול דבר, הושיבו ר' ישראל לשולחן, מזג לו כוס תה מתוק והניח לפניו לחם ודגים. ורק לאחר ששבע מעט, ביקש ממנו לעשות קידוש וליטול ידיים.

אותו רגע נחקק בלבי כשיעור לחיים: קודם כל – תן ליהודי רעב לאכול, ורק אחר כך תדבר איתו על רוחניות ומצוות.

תפילתו של ר' יונה כהן

באותם ימי מתח וחרדה, שהיתי פעם בביתו של החסיד ר' יונה כהן. זה היה שעות ספורות לאחר שהגיעה הודעה כי הבולשת מחפשת אחריו באופן נמרץ, וכי כבר נתפסו חסידים אחרים. הסכנה הייתה מוחשית וגדולה, ומתח אדיר עמד בחלל האוויר.

כשסיפר השליח כי מחפשים אחר ר'

הרב דובער פרוס ע"ה

כסיפר השליח כי מחפשים אחר ר' יונה, חשבתי שהוא יקפוץ דרך החלון ויברח כל עוד נפשו בו. אולם הוא לא הזדרז לעזוב את הבית. זו הייתה שעת בוקר, וכמו לא שמע מאום, המשיך להתכונן במתינות לתפילת שחרית. הוא התפלל כאילו הוא יושב בבית מדרש שקט, נינוח ושלוו. מילה אחר מילה, בחיות וברגש. רק לאחר שסיים את התפילה, קיפל את טליתו ותפיליו, הניחם תחת חיקו ועזב את הבית. דקות לאחר מכן, הגיעו הקלגסים וחיפשו אותו בקדחתנות!

יונה, חשבתי שהוא יקפוץ דרך החלון ויברח כל עוד נפשו בו. אולם הוא לא הזדרז לעזוב את הבית. זו הייתה שעת בוקר, וכמו לא שמע מאום, המשיך להתכונן במתינות לתפילת שחרית.

זרזתי אותו שימהר להימלט, פן יהיה מאוחר מדי, אך הוא אמר בפשטות: "כל עוד אני נמצא פה, הבית מוגן". ובשלוות נפש טמירה המשיך להתכונן לתפילת שחרית.

תפילתו עצמה הייתה במתינות, כאילו יושב בבית מדרש שקט, נינוח ושלוו. מילה אחר מילה, בחיות וברגש. רק לאחר שסיים את התפילה, קיפל את טליתו ותפיליו, הניחם תחת חיקו ועזב

את הבית.

דקות לאחר מכן, הגיעו הקלגסים וחיפשו אותו בקדחתנות. עוד הרשעים עורכים חיפושים בכל פינה בבית, נשמעה לפתע נקישה בדלת. כשנפתחה הדלת, ראיתי כי זו מרת לברטוב, אמו של ר' משה לברטוב, שנשלחה על ידי ועד הברייחה למסור סכום כסף ניכר שנשאה על גופה מתחת לבגדיה. הסכנה שנשקפה לה הייתה עצומה.

בראותי אותה, לבי החסיר פעימה. קצין הנקוו"ד ששהה בבית באותו זמן פנה אליי ושאל מי האישה הזאת. עניתי ואמרתי כי היא מקבצת נדבות המבקשת תרומה. באותם ימים שלאחר המלחמה, הייתה תופעת הקבצנים מצויה.

הקצין, בחמת זעמו על שהפריעו לו בעבודתו, טרק בפניה את הדלת. היא לא היססה לרגע, ומיהרה להסתלק מהמקום. למרות גילה המבוגר, רצה במהירות למטה ושיחדה נהג שחנה למטה, וזה מיהר להסיעה מן המקום.

כעבור רגע, הקצין תפס כי רימתי אותו, משום שהיא לבשה מעיל עטוי פרווה, ולא מסתבר שמקבצת נדבות תלבש מעיל יקר שכזה. הוא מיהר לחלון, ועד שהספיק לפתוח אותו, כבר ראה אותה עולה על הרכב ובורחת במהירות מן המקום. הקצין שלף את אקדחו וירה לעברם, אך היה זה לאחר מעשה.

סיפור זה ממחיש את גודל הסכנה והמורכבות של התקופה, ואת התושייה והאומץ של החסידים.

תקופת ריגה

לאחר נישואיו התיישב ר' בערל בריגה, שבה התקיימה קהילה חב"דית. על האהבה ששררה בין החסידים באותה תקופה, סיפר פעם את הסיפור הבא:

תנאי החיים בריגה בימים ההם לא היו קלים, אבל הכל התנהל מתוך אהבת רעים חסידית. כל מי שהסתדר במקצת מיהר לחשוב על אחרים. אבי, ר' שמואל פרוס, פתח עסק לתפירת מעילים, ומיד לאחר שהעסק הראה סימנים ראשונים של הצלחה, החל להקדיש זמן, כסף ומרץ לענייני הפרט והכלל. כך נהגו גם החסיד ר' ישראל פבונר ע"ה ואחרים – רק הסתדרו במקצת, ומיד חשבו ופעלו במרץ לטובת הזולת, לטובת אלה מאנ"ש שנמקו בכלא או עבדו בפרך במחנות בסיביר.

הפעילות הזו הייתה מסובכת למדי. קודם כל היה צריך לברר פרטים: היכן נמצא האסיר ומה מותר לו לקבל. שנית, היה צריך למצוא מימון להשגת המצרכים החיוניים ביותר. שלישית, צריך היה לפתור את בעיית זהותו של השולח – חבילה שנשלחה באופן אנונימי לא הייתה מתקבלת בדואר, ומובן שאברכי אנ"ש פחדו להיות השולחים, עובדה שהייתה מחשירה

אותם מיד בקשר עם הנמענים, כלומר עם "הפושעים אויבי המהפכה".

יום אחד נודעה לאנ"ש בריגה כתובתם של האחים ר' יוסף ור' שמואל מוצקין, כלומר כתובתו של המחנה בו היו השניים אסורים מאחורי סורג וברית. במקרה זה המימון לא היווה קושי גדול במיוחד, כי השניים היו זקוקים לדברים בסיסיים, וכך גם השגת המצרכים. אבל מי יהיה השולח?

ההצעה של ר' נתן ברכה

ערכו אפוא אנ"ש אסיפה בהשתתפות ר' שלמה פייגין, שהיו לו מהלכים בקרב השלטון ונודע כמי שמבין היטב את המערכות הממשלתיות. ר' שלמה פייגין עצמו למד בצעירותו בתומכי תמימים בנעוול, ותקופה מסוימת היה החברותא של החסיד ר' אשר ששונקין. לימים התערה ר' שלמה בחוגי הממשל, ובשנים שלפני המלחמה הגיע לתפקיד בכיר במשרד הבינוי והשיכון הסובייטי. במהלך המלחמה 'קיבל' עונש מאסר של עשר שנים, ולאחר השחרור בשנת תש"י בערך התיישב בריגה. ר' שלמה היה איש פיקח ונמרץ, וההיכרות שלו עם מערכות השלטון סייעה מאוד לפעילות של חסידי חב"ד בריגה באותה תקופה. ר' שלמה נשאר לגור בריגה עד יומו האחרון.

באסיפה נכח גם ר' נתן ברכה, והוא היה זה שהעלה את הפתרון שהתקבל. בעיר אוגרע, כארבעים ק"מ מריגה, התגוררה יהודייה זקנה שר' נתן הכיר אותה. באסיפה, הוא הציע להציג את הזקנה הזו כדודתם של המוצקינים, מבלי לערב בעניין אף אחד מאברכי אנ"ש. ר' שלמה פייגין אישר את הרעיון.

עכשיו היה צריך לארגן את שיתוף הפעולה מצד נמעני החבילה. אם יקבלו לפתע חבילה משולח לא מוכר, ספק אם יסכימו לקבל את הסחורה. אבל היועץ ר' שלמה פייגין מצא שוב פתרון מקורי: הזקנה תכתוב לר' יוסף מוצקין מכתב שבתחילתו תציג את עצמה כדודתו, ובהמשכו תעלה זיכרונות מימי ילדותו, כמו המתנות שנתנה לו כשהיה ילד והמשחקים שאהב לשחק לפני שנים רבות וכו'. וכך יכיר ר' יוסף את שם השולח ואת כתובתה.

ואכן, ר' יוסף הבין מיד כי ידם של חבריו ומכריו בריגה בדבר, ומיד עם קבלת מכתבה של הדודה הזקנה ענה תשובה מתאימה שכללה את השלמת התיאורים. כך, שלושה שבועות בלבד לאחר שנשלח מכתבה של הזקנה, נסללה הדרך לשלוח לר' יוסף ולאחיו ר' שמואל חבילות עם כל טוב, לפחות במושגי הימים ההם.

תוך זמן קצר, משלוחי המזון והסיוע לאסירים היו לשגרה. בלי משרד וכלי ניירת, בלי מזכיר וכלי הרבה דיבורים הוקמה קופה לענייני הכלל. כל אחד

תרם סכום חודשי והעבודה התנהלה במרץ. האסירים סבלו בעיקר ממחסור במזון, ובקיץ המשלוחים אכן עזרו להם מאוד. אבל בחורף התעוררה בעיה חמורה – עד שהמשלוח הגיע מריגה אל האסירים בסיביר, מרחק של אלפי ק"מ, כל התפוחים והלימונים קפאו בקור והרקיבו.

אבל במטה הפעילות בריגה לא הרימו ידיים. אני הייתי זה שעסק בפועל במשלוחים באמצעות הדואר. יום אחד פגש אותי ברחוב ר' שלמה פייגין ושאל אותי אם התקבלה תגובה מאנ"ש בסיביר למשלוח האחרון. סיפרתי לו בצער שהסחורה הרקיבה והמוצקינים כתבו שחבל על המאמץ, אך ר' שלמה ענה בלי היסוס: "צריך להכין מיד את המשלוח הבא. גם אם הם יקבלו רק תפוח אחד או רק לימון אחד – כל הפעילות כדאית".

הגביע המיוחד שלחו אנ"ש לרבי

על פרשת עלייתו לאה"ק סיפר את הסיפור המופלא הבא:

פעמים רבות ניסיתי להשיג אישור לעלייה לארץ במסגרת איחוד משפחות, ורק בשנת תשכ"ה זכיתי סוף סוף לאישור המיוחד.

לפני עזיבתנו, החליטה הקהילה שלנו בריגה שאמסור לרבי מתנה בשם כל יהודי הקהילה. הם רכשו גביע כסף וצלוחית תואמת, ועליהם חרטו בעברית: "לרבי מהחב"דניקים, ריגה", וצירפו את כל שמות המשפחה.

הסתכלתי על הגביע והצלוחית בתדהמה ושאלתי: "איך אוציא את זה מרוסיה? מה אגיד אם אשאל על ידי אנשי המכס על השמות הללו? זה הרי לא גביע יין 'תמים', אלא הלשנה מוכנה ומסודרת. אני עלול למצוא את עצמי מוסר על כורחי את כל הקהילה למוסדות השלטון: הנה רשימה מוכנה ומסודרת, חרוטה על כסף ולא על נייר. לא צריך לחפש אף אחד או להוכיח דבר, הכול גלוי לעיניים..."

אך אחד החסידים, ר' ישראל פבזנר, החל לשכנע אותי בכל זאת לקחת

את המתנה לרבי. הוא התיישב איתי, ויחד ערכנו התוועדות קטנה. שתינו 'משקה', אמרנו דברי תורה, והוא אמר: "בערל, קח את הגביע עם הצלוחית ואל תחשוש. לא יעצרו אותך, ולא תסגיר אף אחד. אני ערב לכך שהכול יעבור בשלום".

דבריו של ר' ישראל השפיעו עלי. מספר שנים קודם לכן אירע מקרה דומה בריגה, כאשר אשה קיבלה אישור יציאה מרוסיה, והחב"דניקים ביקשו ממנה לקחת עמה ספר תניא ולמסור אותו לרבי. היה זה ספר תניא עתיק, והוצאת ספרות עתיקה מברית המועצות הייתה אסורה לחלוטין. האשה חששה וסירבה, עד שר' ישראל פבזנר אמר לה: "אל תפחד, אני לוקח אחריות על כך. הכול יהיה בסדר".

ואכן כך היה. משום מה, אנשי המכס לא שמו לב לספר והוא עבר ללא בעיות.

כששומרים מצוות – הקב"ה עוזר

לאחר בקשה שכזו, והבטחה מאדם כמו ר' ישראל, החלטתי לקחת את הסיכון ולקחת עמי את הגביע והצלוחית. בליבי הכנתי תכנית: אנסה להחביא את הגביע והצלוחית במזוודה בין החפצים. ואם זה לא יעבור, אקח אותם בתיק היד.

כשהגעתי למכס, הנחתי את הגביע עם שאר המתנות לחתונה. היו שם עוד כלי כסף: קופסת סוכר, מלחייה ועוד. על חלקם היו כתובות: "מדודה פירה", "מדוד זלמן". חשבתי לעצמי: "נו, אז יהיה עוד גביע שעליו חרוטים שמות קרובי משפחה". בליבי הכנתי תשובה לאנשי המכס, למקרה שישאלו – אספר שמדובר בגביע כסף עם צלוחית שקרובי משפחתי, אנשים עניים, התאגדו למתנה משותפת. וכדי לא לשכוח אף אחד מהם, הם חרטו את שמותיהם...

אך לא הייתי צריך להשתמש בתשובה הזו. הכול התנהל בדיוק כפי שהבטיח ר' ישראל פבזנר. איש המכס לקח את החבילה עם כלי הכסף, סוכב אותה בידיו ושאל: "מה זה?". השבתי בתמימות: "מתנות חתונה". הוא אפילו לא טרח לפתוח את החבילה, אלא זרק אותה חזרה למזוודה. אבל כדי שלא יהיו לי ספקות שמדובר בנס – כשהגיע למזלגות ולכפות הכסף, הוא בדק כל אחד ואחד מהם בעיון...

סיפורים אלו ממחישים את העיקרון שחזרנו וראינו שוב ושוב בברית המועצות: כששמרנו מצוות, למדנו תורה, עזרנו ליהודים והשתדלנו לשמור על קשר עם הרבי – הקדוש ברוך הוא עזר לנו בגלוי. ולמרות שמדובר בתקופה של הסתר פנים, פעמים רבות נוכחנו בעזרתו הישירה והגלויה. לא הכול ניתן להבין; היו גם קורבנות נוראים; אך היו גם ניסים רבים!

שו"ת בדיני אבילות

מאת הרב חיים פרוס שליט"א*
מורה צדק בבית ההוראה

שאלה: מה המקור לעשיית מצבה?

עשיית המצבה אינה מדינא דגמרא, אלא מנהג ישראל מדורות קדמונים. והובא הדבר ברמב"ם¹ שכתב: "ומציינין את כל בית הקברות ובונין נפש על הקבר". גם בשו"ת הרא"ש² כתב: "ומה ששאלת, על האבן שנותנין על הקבר... כל מה שנוהגים בו בני משפחתו הוא צורך הקבורה". והובאו הדברים להלכה בשו"ע³, שיש להוציא מכספי הירושה את "כל צרכי קבורתו של הנפטר בעל כרחם של הירודים, וכן כל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו, ואפילו האבן שנותנין על הקבר". ויש המביאים ראיה מהמוזכר בתורה: "היא מצבת רחל עד היום הזה"⁴.

שאלה: מתי הזמן הנכון לעשות מצבה?

יש נוהגים לעשותה לאחר שבעת ימי האבילות, ויש נוהגים לאחר י"ב חודש⁵. ומנהג חב"ד הוא, וכן מנהג חסידים רבים⁶, על פי המובא בספרי קבלה⁷,

1 הלכות אבל פ"ד ה"ד. ובהמשך שם הביא: "והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם שדבריהם הם זכרונם, ולא יפנה אדם לבקר הקברות". לביאור דבריו עיין שו"ת הריב"ש סי' תכא, חתם סופר יו"ד סי' שלח, אגרות משה יו"ד ח"ד סי' נו אות ה.

2 כלל יג סי' יט.
3 יו"ד סי' שמח ס"ב.
4 נחל קדומים לחיד"א פרשת וישלח לה, כ. ועיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד סי' ד נו), שם ביאר שהקמת מצבת רחל נעשתה על פי הדיבור: "והנה מצינו ענין המצבה בתורה אצל יעקב אבינו שהקים מצבה על קבורת רחל כדכתיב בפרשת וישלח (ל"ה, כ') ויצב יעקב מצבה על קבורת רחל". אולם עיין במלבי"ם שם שלומד שאין משם ראיה למנהג ישראל לשים מצבה.
5 עיין פני ברוך סי' לו ס"ב ובמקורות שם.
6 עיין במנחת אלעזר ח"ג סי' לו שכתב ע"פ 6 האריז"ל, וכן משמע ברא"ש מס' מו"ק דף כח. ועיין בתשובות לבושי מרדכי יו"ד סי' קמ שכתב דמשמעות הש"ס מו"ק דף ה ומס' נדה פרק הוראה להעמיד המצבה מיד עיי"ש. וכ"כ בספר פלא יועץ ערך קבורה ששימו מצבת אבן יתכף אחר ז'. ועיין בספר גשר החיים שכתב דרובם נהגו להדר להעמיד המצבה מיד אחר ז'. ראה שער המצוות פרשת ויחי ד"ט ע"ב.

לעשות המצבה רק לאחר סיום שבעת ימי אבילות, ביום השמיני ולא קודם. וכן מבואר במכתב הרבי בליקוטי שיחות⁸: "לאחר שבעה ובסמיכות".

ובמאמר אדמו"ר האמצעי כתוב⁹ בשם כתבי האריז"ל: "נוהגין האשכנזים שלא לעשות ציון על הקבר רק אחר ז' ימי האבילות כי ענין בנין הציון הוא לתת כח אל המקיף לעמוד שם, ואם יבנה הציון קודם שיבא לשם, נמצא שאז נותנים כח אל הטומאה הנאחזת במת שישאר שם ולא תלך, דוגמת הבונה בית ואינו מזכיר שם שמו ית' ששורה שם רוה"ט כו', אך אחר ז' ימים שאז בא המקיף, אז מצוה לעשות ציון ולהכין כסא למקיף".

שאלה: מה המקור לעליית האבל רח"ל ל'מפטיר' במשך כל השנה?

מנהג זה מובא ברמ"א¹⁰ שכתב: "ונהגו להפטיר בנביא". ובברכי יוסף כתב¹¹: "אמרו ז"ל באגדה שמת אחד אמר דאינו ניצול מעונשו עד שבנו יאמר קדיש או יפטיר בנביא, וכתב הריב"ש בתשובה סימן קט"ו דמזה פשט המנהג לומר בנו של נפטר קדיש בתרא וגם להפטיר בנביא עכ"ד. ועתה נתפשט עוד באיזה מקומות שבהגיע תור זמן פטירת אב ואם בכל שנה, מפטיר בשבת הקודם".

בהקשר זה יש לציין את המסופר בשם הרבי בעניין זה¹²: יהודי שהיה בשנת האבל אחר אביו, נכנס ל'יחידות' אצל הרבי, ושאל האם נכונה השמועה

8 חלק כ' עמ' 647. ועיין במה שכתב ידידי הרב לוי יצחק גרליק שליט"א בספרו מדרוך להלכות אבילות, שהרב גרונר אמר לו שהקמת המצבה אצל אמו של הרבי הי' לאחר שלושים והרבי אמר לו שאין ללמוד מזה כי מפני סיבות מסויימות נדחתה ההקמה עד אז, אבל צריך להשתדל ככל האפשרי לעשות ההקמה למחרת סיום השבעה, וזה מנהג חב"ד.
9 בקונטרס ההשתחות עמ' כב.
10 יו"ד סימן שעו ס"ד.
11 או"ח סימן רפד ס"ק א.
12 כך נמסר בשם הרב אפרים פסח ריבר. ב"מ ט' שבט תשס"א.

ששמע בשם הרבי שבכל שנת האבילות ראוי לעלות לעליית 'מפטיר'. הרבי השיב לו, ש'מפטיר' לאו דווקא, אלא אפשר כל עליה אחרת. כמו כן אם לא עלה לתורה בשבת בבוקר ניתן לעלות גם במנחה; ואף אם לא עלה כלל במשך השבת - תהיה לנשמה עליה גם כן...

אותו יהודי המשיך ושאל: האם כדאי לעשות מנין מיוחד כדי לעלות ל'מפטיר'? והרבי ענה כך: אם אין בבית הכנסת שני מניינים לקריאת התורה בלאו הכי, אזי אין לעשות מנין מיוחד לשם כך, כיוון שזה מיחזי כאבילות בפרהסיא.

שאלה: האם אבל בתוך השבעה רח"ל יכול להשתתף בחתונה של בנו או בתו?

נחלקו הפוסקים האחרונים איך לנהוג כשחתונת הבן או הבת חלה בתוך השבעה על אב או אם: דעת הרב עובדיה יוסף ע"ה¹³, שיחליף בגדיו ויבוא לחופה בלבד, ומיד אחרי כן יחזור לשבת שבעה בביתו; אולם הרב משה פיינשטיין פסק¹⁴, שיכול להשתתף בחתונה, אבל לא לאכול בה.

"והטעם פשוט, דצער גדול כזה שלא להיות על חופת בתו ובנו שעדיף הוא מהפסד ממון, דהרי חזינן שהרבה הוצאות מוציא האב לבא על חופת בתו ובנו, אין לך דבר האבד גדול מזה שמותר אף בתוך שבעה. אבל אבלים האחרים כאח ואחות אין הצער גדול כל כך ואין להתיר..

"ובלבד שלא יאכל שם הוא, משום שהאכילה הוא שמחה נוספת ובשביל זה ליכא להאב צער גדול כשלא יתירו לו לאכול, לכן אוסר דאין להחשיב זה כדבר האבד. וכן פשוט שגם להאם יש להתיר כשהיא אבלה על חופת בנה ובתה".

אולם פסיקה זו לא התקבלה על דעת

13 חזון עובדיה ח"ב עמ' שמה. וראה גם ילקוט יוסף סי' לח סי"ז.
14 אגרות משה יו"ד ח"ב סימן קסט.

* לע"נ אבי מורי הרה"ח ר' דובער הכ"מ בן הרה"ח שמואל לייב פרוס נלב"ע ביום ל' כסלו, נר שישו דחנוכה, תשפ"ה.

הלכה כדברי המיקל באבילות

מתוך הקדמת בעל הנטעי גבריאל לח"ב של הלכות אבילות

"הדבר הקשה באבילות הוא, שאין לנו שימוש חכמים בזה כי אין הרבנים והת"ח עוסקים בהלכות אלו, וכשמתהווה שאלה, לעולם יש חילוקי דיעות בזה, כי מצד אחד יש לנו כלל הלכה כדברי המיקל באבילות; ומצד שני צריכין לדעת שלא נאמר הך כללא רק במקום שנחלקו הפוסקים ולא בקולות שבדו אנשים מלבם בלי שום מקור".

בהמשך הדברים הביא בשם הרבי, שראה ההנהגה להקל בעניני אבילות אצל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בשנת האבילות על הסתלקות אמו הרבנית הצדקנית, והחידוש הוא, שאף שהיה בן יחיד וכל העניינים היו מוטלים עליו בלבד, מכל מקום הייתה הנהגתו לקולא.

עוד כתב בשם הרבי: כיון שהקולא בעניני אבילות היא על פי פסק דין התורה, הרי זה קולא לא רק בנוגע להנהגת האבלים בעולם דלמטה, אלא הקולא היא גם בנוגע לנשמת הנפטר למעלה – להקל בדינו.

ושאל הרש"ג ז"ל את הרבי מה המקור לכך, והרבי השיב שזה על דעת עצמו, מסברא; ונוסף לכך, שהרי בכלל אין צורך לחפש חומרות בעניינים כאלה, ודבר זה מודגש יותר בתקופתנו שעומדים בסמיכות לביאת המשיח, שאז יתבטלו לגמרי כל עניני אבילות.

כולם. בעל השבט הלוי¹⁵ כתב שאין ללכת לחופת בנו כלל. אך מובא שלפעמים התיר שהאבל ישב ברכב ליד מקום החופה¹⁶. וגם הגריש"א סבר¹⁷ שמוותר להשתתף בחופה בלבד. וגם בזה אין להוריד את הבגד הקרוע, אלא מותר לכסותו עם מעיל חורף וכדומה. כמו כן אין ללבוש נעלי עור.

ויש שפסקו¹⁸, שביום ראשון של השבעה יש להחמיר כיוון שלכמה פוסקים אבילות ביום ראשון היא דאורייתא, ובשאר ימים אם נראה לפי העניין שכל שמחת החתן והכלה תלויה בהשתתפות ההורים יש להקל להם.

שאלה: האם אבל בתוך השבעה יכול ללכת לפדיון הבן של בנו הבכור?

תשובה: לכתחילה יש לערוך את פדיון הבן היכן שהאב יושב שבעה, והאב יכול ללבוש בגדי שבת ולאכול בסעודה. אולם לגבי החלפת המנעלים נחלקו הפוסקים¹⁹, ויש מקום להחמיר בזה.

שאלה: האם אבל בתוך שבעה יכול ללכת לבר מצוה של בנו?

תשובה: במצב זה, יש לדחות את הסעודה לאחר השבעה²⁰. וכיוון שעל פי הוראת הרבי²¹ יש לערוך סעודה ביום הבר מצוה עצמו, יעשו סעודה של עשרה נערים חברי הבר מצוה, ונער הבר מצוה יחזור בפניהם את המאמר ויאמרו "לחיים". ואחר השבעה יעשו חגיגת בר מצוה כנהוג.

שאלה: מה המקור שלא להשתתף בסעודות בכל השנה?

תשובה: כתב המחבר בשו"ע²²: "על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר ל' יום, ועל אביו ואמו לאחר י"ב חודש, ואף אם השנה מעוברת מותר לאחר י"ב חודש".

וכתב הרמ"א: "והמנהג שלא לאכול בשום סעודה בעולם כל שנים עשר חודש אם הוא חוץ לביתו, ובתוך הבית מקילין שאוכל בביתו בסעודת ברית

15 ח"ה ס" קעה.

16 ואם החופה היא בליל שביעי של אבילות, כיוון שאיכא תרת: חדא יציאה בלילה ולפעמים נקרא חופת בנו לצורך, וגם איכא לצרף דעת הרדב"ז ח"ג סי' תקנט דלמקצת דברים מקצת הלילה ככולו, בנידון דדין דביסוד הדברים אין בטול האבילות בזה, יש מקום להקל ע"פ הג"ל כפי צורך הגדון.

17 הובא בספר ציוני הלכה עמ' תיא.

18 שו"ת עמק התשובה ח"ח סימן קכד.

19 בגשר החיים פכ"א סימן ח סק"ח התיר ע"פ דברי השבות יעקב ח"ב סימן קב. אולם העיר בנטעי גבריאל פרק כה סכ"ג, שהמדובר שם הוא אודות בגדים, עיי"ש בדבריו. ולדבריו אין להחליף המנעלים, וכ"כ בהגהות רע"א סימן שצ ט"ה.

20 נטעי גבריאל חלק ב' חלק כו סעיף יב.

21 שערי הלכה ומנהג אורח חיים חלק ב' ע' שט. מכתב ט"ו אדר תש"כ.

22 יו"ד סימן שצא ט"ב

מילה וכ"ש בשאר סעודות שאין בהם שמחה, אבל בסעודת נישואין יש להחמיר".

וכל סעודה שמשתתפים בה עוד אנשים חוץ מילדיו נחשב כסעודה שאין לסעוד בה. ועל כן, מצד דין זה מותר לאכול במסעדה עם בני משפחה, אולם אין ללכת למסעדה עם חברים²³.

(יש להעיר, שבשנת תשכ"ה בה הרבי היה אבל על אמו ע"ה, בכל ההתוודעויות שנערכו בימי השבוע כמו י"ט כסלו, י' שבט, י"ב תמוז, כ' אב, ערך הרבי סיומי מסכת. וכי"ב תמוז אף ביאר שמצד סיבה פרטית עליו לעשות סיום. והסבירו חסידים²⁴, שדבר זה נעשה כדי שלא תהיה שאלה של השתתפות בסעודת מריעים, למרות שבהתוודעות לא נטלו ידיים לאכילת "המוציא").

שאלה: האם בפורים מותר לאדם הנמצא בשנת האבילות על אביו או אמו להשתתף בסעודת פורים שאינה בביתו?

תשובה: מותר להשתתף בסעודה זו, כיוון שנאמר "הימים האלה נזכרים ונעשים בכל-דור ודור משפחה ומשפחה" הרי שזו המצוה להיקהל יחד. ויש מתירים גם להשמיע מוזיקה בסעודה זו, על פי דברי הרמ"א²⁵ שאין אבילות בפרהסיא בפורים. אבל במוציא פורים אסור לו להמשיך בסעודה שיש

23 סימן שצא סעיף ב, וש"ך סק"א.

24 וראה שיחת כ' מנחם אב תשכ"ב סוף אות ד, אבל ראה תחילת אות ה, ויש ליישב.

25 באו"ח סימן תרצו ס"ד.

בה אנשים אחרים אם היא לא בביתו, וגם אין לו לשמוע מוזיקה בשלב זה.

שאלה: האם מותר לאכול בסעודת סיום מסכת או סיום הכנסת ספר תורה?

תשובה: נחלקו הפוסקים בזה: יש מתירין²⁶ ויש אוסרין²⁷, והאריכו לצדד לכאן ולכאן, ועיי"ן גם בנטעי גבריאל²⁸ בהערות לפרק כט, ומסקנתו שלשיטת הרמ"א שנהגו שלא להשתתף בשום סעודה, זה כולל גם סעודת מצוה.

ביאור המחלוקת: בש"ך הביא²⁹ את דברי מהר"מ מינץ שכתב: "ראיתי הלכה למעשה מרבנן קשישאי שהבחורים אבילים אוכלים בסעודת סיום המסכתא". ויש שהבינו כוונתו שגם לפי מה שכתב הרמ"א "שהמנהג שלא לאכול בשום סעודה" (הובא

26 הש"ך ביו"ד סימן רמו ס"ק כז מביא את המהר"ם ממינץ שמוותר לאבל לאכול בסיום מסכת. וכן המהרש"ל בב"ק פ"ז סימן לז כתב, שסיום מסכת הוי סעודת מצוה וכן בר מצוה וכל סעודת מצוה מותר לאבל לאכול. ובמשנה הלכות חלק י"ט סימן רס"ח התיר להשתתף בהכנסת ספר תורה וכן בסעודה.

27 בב"ח יו"ד סימן שצא ובמשבצות זהב או"ח סימן תמד ס"ק ט, צוין לדברי הט"ו ביו"ד שצא ס"ק ה שלפי מנהג הרמ"א אין לאכול שום סעודה חוץ מביתו, וכן ביאר בשו"ת טוב טעם ודעת מהדורה ג' חלק ב' סימן פ שהעירו על הש"ך דלפי הרמ"א אין להשתתף בכל סעודה אפי' בסעודת מצוה וכן המנהג, וכן פסק בקיצור שולחן ערוך סימן ריב ס"א. וכן פסק בהיכל הוראה (לרב בראנדסארפער) ח"ב סימן קלח.

28 הלכות אבילות ח"ב פכ"ט.

29 ביו"ד סי' רמו ס"ק כו.

עובד־זר בליל הסדר

שאלה: יש אצלנו בבית עובד־זר המסייע לסנא בתפקוד שלו. בדרך כלל בשב־תות ותגים הוא יוצא לחופשה, אך לפעמים קורה שהוא נשאר לחג גם כן. האם מותר לנו להזמין להצטרף לשולחן ליל הסדר?

תשובה: בשו"ע מבואר שאסור להזמין גוי לסעודה ביום טוב, מחשש גזירה שמא ירבה בשבילו עוד קדירה בבישול. אך נראה שבמקרה זה אין לאסור להזמין את העובד־זר לשולחן הסדר, אפילו אם אין לסנא צורך בשהותו לצידו בסעודה.

זאת מפני שנטעם האיסור הוא שמא ירבה בשבילו, וכיוון שהנוהג כיום בכל בתי ישראל שעבור ליל הסדר אין מבשלים בליל הסדר עצמו (מחמת שצריכים לה־קדים התחלת הסדר מיד בתחילת הלילה), אלא מכינים כל צורכי הסדר מבעוד יום (ואם ערב פסח חל בשבת מכינים הכול מלפני השבת), על כן, חשש זה אינו קיים ביחס לליל הסדר בזמנינו.

וכעין זה כתב בשולחן שלמה², מתוך תשובת הגרשז"א: "בשנים קדמוניות היה נהוג שהיו מזמינים גויים נכבדים לליל הסדר כגון קונסולים, וכנראה שהיה ענין חשוב שלא ישנאו את היהודים וגם הדבר היה ידוע שליל פסח הוא זמן מיוחד שמזמינים אותם. ואפשר דמשום הא לא חששו לשמא ירבה בשבילו".

ויש להוסיף עוד: בשו"ע נתבאר³, שמותר להרבות עבור עבדו ושפחתו באותה הקדירה שמבשל בה ליהודי לצורך יו"ט, אלא שההוספה צריכה להיות לפני שמיניח את הקדירה על האש. והטעם הוא, מפני שאינו נותן להם לאכול בשביל כבודם, אלא מחמת שמזונותיהם עליו, ועל כן אין חשש שמא יבשל קדירה אחרת בשבילם. ודבר זה נכון לכאורה גם לגבי נידון דידן.

וכאן המקום להזכיר אודות זהירות ממגע הגוי ביין, אם היין אינו מבושל.

מצות לעובד־זר

שאלה: האם מותר לתת לעובד־זר מצות?

תשובה: יש להיזהר ולהימנע מלתת לגוי ממצות של המצוה - היינו מהמצות שמיועדות לקערה או מהמצות שברכו עליהם בפועל למצות אכילת מצה או המצות של האפיקומן. והטעם הוא, משום חיבוב מצוה ושלילת בזיונה.

בנוסף: המצה היא במקום פסח⁴, וכשם שאסור לתת קרבן פסח לגוי, כך אין לתת לו מהמצוה של המצוה שבבילי הסדר.

אולם מצות המיועדות לשאר ימי הפסח אין איסור בנתינתם לגוי (אלא אם כן מדובר בשיירי פרוסה שבירכו עליה "המוציא").

לכן ראוי לסדר מראש עבור עובד־זר מצות נפרדות שאינם מהמצות המיועדות לליל הסדר. וטוב יותר שיהיו מסוג שונה לגמרי, כמו מצות מכונה וכדומה, שבכך ניכר היטב שאינם מצות של מצוה⁵.

לעיל), מכל מקום, בסעודת מצוה מותר³⁰; אולם הרבה³¹ חלקו וביארו שדברי מהר"ם מינץ כוונו לעיקר הדין; אולם מצד המנהג אין לאכול בשום סעודה, כולל סעודת מצוה.

שאלה: האם יש מקור לכך שאכל אסור לנסוע לטייל בשנת האבילות?

תשובה: האחרונים³² הביאו מקור לכך מדברי הטור³³: "ומטעם זה אסור לו לילך בדרך בשיירא גדולה כל י"ב חודש, מפני שהוא כמו שמחה ששמחים הרבה בדרך", ואכל אסור בשמחה³⁴. ומכאן יש ללמוד, שאם זה טיול עם אנשים נוספים שייך בזה דין השיירא; אבל אם נוסע עם משפחתו לבד, יש מקום להקל³⁵.

כמו כן מורה או מדריך שנוסע לטיול עם תלמידיו - ודאי שמותר. וכן מותר לנסוע לקברי צדיקים גם בשיירא³⁶.

שאלה: מה מקור ההיתר להיות שמש באירוע ולהשתתף בו במהלך שנת האבל על אב או אם רח"ל?

תשובה: כתב הרמ"א³⁷, ש"יש מתירין לאכל לאכול בסעודת נישואין או ברית מילה עם המשמשין, ובלבד שלא יהא במקום השמחה כגון בבית אחר, ויש אוסרין, וכן נוהגין רק שהאכל משמש שם אם ירצה ואוכל בביתו ממה ששולחין לו מן הסעודה".

ומה נקרא לשמש? מבאר ערוך השולחן בסימן זה: "וזה שהתיר לשמש, נראה דווקא השימוש בבית המבשלות ובבית עריכת המאכלים מותר ולא להושיט המאכלים להקראים, דגם זה הוא כשמחה, והעולם נוהגים להקל בכך". ובאחרונים כתבו שצריך לשמש כדרך השמשים, כלומר - מלצרים; ולא מספיק רק למזוג יין. אולם לאכול אינו יכול עם כולם, אלא רק בחדר אחר בנפרד מכל האורחים.

שאלה: האם מותר לקרוא לאכל להיות פנים חדשות?

תשובה: אם אין בנקל אדם אחר עבור פנים חדשות, מותר לקרוא לאכל ויכול גם לאכול שם³⁸.

30 דגול מרבבה על דברי הרמ"א האמורים. וכן כתב בפתחי תשובה.

31 עיין במראי מקומות בשאלה הקודמת. ועוד מלקטים.

32 עיין הליכות שלמה מועדים, אורחות הלכה פ"ט הערה 138 עמ' קער. חזון עובדיה אבילות ח"ב עמ' קנח, ועוד מלקטים.

33 ביו"ד סי' שצא.

34 כמובא בשו"ע סי' שצא ס"א.

35 עיין נטעי גבריאל ח"ב פל"ג סק"ט.

36 עיין שם בנטעי גבריאל.

37 ביו"ד סי' שצא ס"ב.

38 קונטרס אהל חנה בסוף ספר פני ברוך בשם הגרשז"א.

1 שו"ע"ר תקיב, א

2 יום טוב, תקיב, א הערה ח.

3 שם סעיפים ג"ד.

4 של"ה פסחים, מצה עשירה דרוש חמישי.

5 ראה ט"ז סי' קסז, יח. פמ"ג סי' תמד, א"א ס"ק א. מהרש"ם דעת תורה סי' תמד, א ד"ה ומ"ש הפמ"ג [והוסיף שם: ואולי בהזמנה לבד למצות של המצוה דליל הסדר לא נאסר לתת לנכרי, ורק על אותם מצות שבירך עליהם בפועל בליל הסדר]. חסד לאלפים (קסז, סט"ז). חזון עובדיה מהדו"י ח"ב עמ' צו. ילקוט יוסף מהדורה חדשה סי' תעה אות נד.

לומר או לא לומר?

הדרך הנכונה

למסירת מידע בענייני שידוכין*

מאת הרב אברהם מאיר רבינוביץ שליט"א

דיין בבית דין צדק כפר חב"ד

חמ"ש
בסדרה

חבירו, כדי להשיאו עצה ההוגנת לו – באופן אישי¹⁰. ואם זו עצה הוגנת לכלל בני האדם, אבל לאותו אדם אין זו עצה הוגנת – אסור למייעץ להשיאו עצה זו. ועל כן, אם חבירו פונה אליו להתייעץ עמו על הצעת שידוך מסוימת, וידוע לו שאין זה מתאים עבורו מפני סיבה כלשהי שאילו היה חבירו מודע אליה לא היה רוצה שידוך זה – עליו לומר לו את דעתו בעניין.

לא תעמד על דם רעך

בנוסף לחיובים האמורים לנהוג בחבירו בהגינות ולמסור לו מידע החשוב עבורו, ישנו גם לאו מן התורה של "לא תעמד על דם רעך"¹¹. ונאמר על כך בגמרא¹²: מנין לרואה את חבירו טובע בנהר או לסטים באין עליו, שהוא חייב להצילו? תלמוד לומר "לא תעמד על דם רעך". והובא דין זה בשולחן ערוך¹³. והנה, חיוב זה אינו רק להציל חבירו ממיתה, אלא זהו חיוב הצלה מכל עניין רע שרואה שעומד לבוא עליו. וכמו שכתב בחפץ חיים¹⁴, שגם כאשר רואה שחבירו עומד להפסיד ממון על ידי השתתפות עם אדם שאינו נאמן, חייב לגלות את אוזנו על חסרונו זה של שותפו, כדי להצילו מהפסד ממון. והדברים מוכחים מדברי הרמב"ם שכתב¹⁵, שהכובש עדותו ואינו מעיד לחבירו כדי להצילו מהפסד ממון, עובר בלאו זה¹⁶.

היא עצה טובה ואין בה היוק, עיי"ש.

10 ידוע על אדם גדול, שצד אחד בא להתייעץ עמו על שידוך מסוים, והוא המליץ לחיוב, ואילו לצד השני יעץ שכדאי לחכות למשהו טוב יותר. כששאלוהו על הנהגתו זו השיב: לצד הראשון זהו שידוך נפלא, וזו עצה ההוגנת לו, אולם לצד השני אין זה מתאים ובשבילם העצה ההוגנת היא לדחות את השידוך.

11 ויקרא שם טז.

12 סנהדרין עג, א.

13 חו"מ סי' תכו ס"א. שוע"ר הלכות שמירת

גוף ונפש ס"ז.

14 רכילות תחילת כלל ט.

15 ספר המצוות ל"ת רצז.

16 האריכו בזה הפתחי תשובה חו"מ סי' כח

ואהבת לרעך כמוך

מהצד האחד, עומד המספר מול החיוב למנוע מחבירו נזק וצער, הן בגוף והן בממון, וזאת מצד כמה וכמה מצוות ואזהרות, וכדלהלן.

החיוב הראשון והבסיסי הוא, מחמת המצוות-עשה היסודית והכללית של "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ"⁴. וכתב הרמב"ם בספר המצוות⁵: "שצונו לאהוב קצתנו את קצתנו כאשר נאהב עצמנו, ושתהיה אהבתו וחמלתו לאחיו כאהבתו וחמלתו לעצמו – בממונו ובגופו, וכל מה שיהיה ברשותו אם ירצה אותו ארצה אני אותו, וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו, ובכלל זה ג"כ ליעצו עצה הוגנת, כאילו היה רוצה לעצמו".

וכעין זה נפסק בשולחן ערוך⁶, וז"ל: "מצות עשה להלוות לעניי ישראל, והיא מצוה גדולה יותר מהצדקה וכו', ולהגנותו אף בדברים, וליעצו עצה ההוגנת לו".

ועל כן, כשם שאדם רוצה שחבירו יגלה לו את האמת על שידוך שהוצע לבנו או בתו ולמנוע ממנו כל נזק וצער בשידוך לא מתאים, כך באותה מידה ממש – צריך הוא לנהוג לגבי חבירו.

החיוב להשיא עצה הוגנת

והנה, החיוב לתת עצה הוגנת לזולת נכלל בציווי נוסף של תורה, הוא הציווי של "וְלִפְנֵי עֵזְרָא לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל"⁷, ופירש רש"י: "לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו"⁸.

הרבי לומד מתוך דברי רש"י, שהמייעץ לחבירו חייב לנטרל את עצמו מכל אינטרס אישי⁹, ולהתרכז אך ורק בטובת

4 ויקרא יט, יח.

5 מצוה רז.

6 חו"מ סי' צז ס"א.

7 ויקרא יט, יד.

8 ראה גם בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קיד.

9 עיין לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 170, שם לומד הרבי מהמשך דברי רש"י שקיים איסור ליעץ לחבירו אם מתכוון בכך לטובת עצמו, גם אם לא מתכוון כלל להזיק לחבירו, ואולי אף אם

קשרי השידוכים בימינו מבוססים בדרך כלל על מידע המגיע ממכרים, שכנים, חברים ועוד. והנה, הנדרש למסור מידע על חבירו לצורך שידוכין, הרי הוא מוטל בין הפטיש לסדן, בבחינת "אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר"¹.

מצד אחד, הנשאל רוצה להועיל לקרובו או חבירו המתעניין אצלו אודות שידוך מסוים ולתת לו להבין היטב במה מדובר ולא לגרום לו נזק בקשירת קשר שידוכין שאינו מתאים עבורו; ומצד שני, הוא אינו רוצה לעבור על איסור רכילות ולשוון הרע, או אף לגרום חלילה נזק של ממש לאדם שאודותיו מתעניינים, ולחשוף מידע שאינו אמור להיחשף.

על דבר זה ניתן להמליץ את דברי רבינו תם בספר הישר² לגבי הזהירות בדיבור באופן כללי, שאם יוסיף האדם בדיבורו על הראוי – נקרא שוטה וגם חוטא; ואם ימעיט דבריו מן הראוי – נקרא אויל. אך אם יהיה דיבור פיו כראוי וכל דבריו במשפט ובמישור, נקרא משכיל. ושלמה המלך מלמדנו על חשיבות הזהירות בדיבור³: "מִוֹת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן".

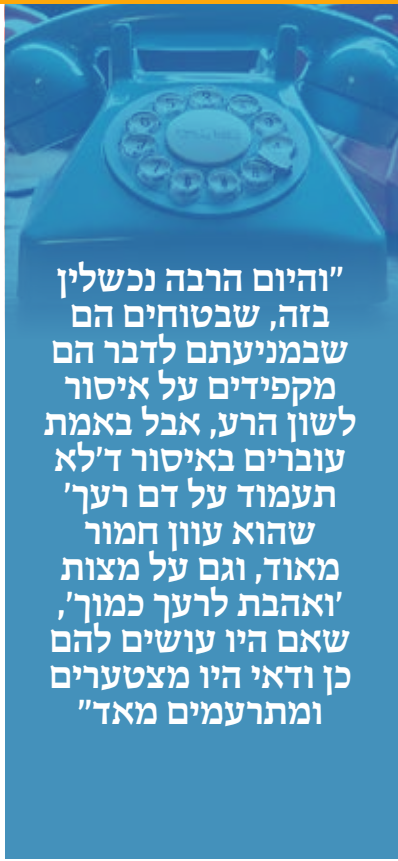
ואם הדברים אמורים כלפי כל עניין, הרי שבענייני שידוכין יש להקפיד על כך שבעתיים, לפי שהדברים עלולים להיות נוגעים לנפשות ממש מחד גיסא, ולאיסורי תורה ממש מאידך גיסא, וכפי שיבואר בהרחבה להלן.

1 לשון המשנה כלים זז, טז.

2 שער שלישי - סוד האמונה.

3 שם יח, כא.

* מאמר זה הוא מתוך הקדמה לחיבור מקיף בנושא שידוכין העומד לראות אור בקרוב בע"ה.

"והיום הרבה נכשלין בזה, שבטוחים הם שבמניעתם לדבר הם מקפידים על איסור לשון הרע, אבל באמת עוברים באיסור ד'לא תעמוד על דם רעך' שהוא עוון חמור מאוד, וגם על מצות 'ואהבת לרעך כמוך', שאם היו עושים להם כן ודאי היו מצטערים ומתרעמים מאד"

דיין²⁴. וישנו איסור מפורש לגרום נזק כלשהו לחבירו, גם אם אינו מתחייב ממון בכך.

איסור לשבח את מי שיודע בו חסרון

והנה כל האמור נכון כלפי מי שיודע אודות בעיה מסוימת ומסתירה. אולם מי שלא מסתפק רק בהעלמת המידע, אלא אף מפאר ומשבח וממליץ על השידוך למרות ידיעתו שאין זה שידוך מתאים, עליו נאמר²⁵ "מְבַרְךָ רָעָהוּ בְּקוֹל גְּדוֹל וּגְוִי קָלָהּ תִּחְשָׁב לוֹ"²⁶. וכמבואר בגמרא²⁷ שמקרא זה נאמר על המשבח את חבירו בשבח המביא לידי הפסד²⁸.

חומרת ההשלכות שבהעלמת מידע

מחמת חומרת ההשלכות העולות לצמח מהסתרת מידע חיוני בענייני שידוכין, ומחמת חוסר המידע בעניין זה, נביא להלן מעט מדברי הפוסקים שכתבו על כך. וז"ל הפתחי תשובה²⁹:

"כל ספרי המוסר מרעישים העולם בחומרת עוון לשון הרע, ואני מרעיש העולם להיפוך, על עוון גדול מזה שמצוי מאוד, והוא מניעת עצמו מדבר

24 ראה ברמ"א חו"מ סי' קכט ס"ב. ואכ"מ.
25 רבינו יונה שערי תשובה שער ג אות רכו.
26 משלי כז, יד.
27 ערכין טז, א.
28 עיין בלקוטי שיחות חח"י שלח א, שהאיסור אינו תלוי בכוונה, אלא התוצאה היא הקובעת, עיי"ש.
29 שם.

ומכאן למדו הפוסקים¹⁷ גם בנוגע לשידוכין, שישנו חיוב גמור לגלות חסרון או מום הידוע לו על אחד מהצדדים, כדי להציל את השני מזנק וצער בעשיית השידוך. והיינו כאשר מדובר אודות מידע כזה שאם חבירו היה יודע ממנו, בודאי לא היה חפץ בשידוך זה¹⁸.

נויש לציין, שחיוב זה הוא לא רק אם נתבקש על ידי צד אחד להביע דעתו על הצד השני, אלא כל שיודע מהשידוך עם אותו פלוני שמכיר בו חסרון כעין האמור צריך הוא לגלותו לו¹⁹.

השבת אבידה ומניעת נזק

מצוה נוספת של תורה מחילה על האדם את החיוב ליידיע את חבירו אודות מידע שימנע ממנו צער ונזק היא - מצוות השבת אבדה, הנלמדת מהפסוק "הִשָּׁב תְּשִׁיבֶם לְאֶחָיִךָ"²⁰. וכמו שכתבו הפוסקים²¹, שעדים אסורים לכבוש עודתם גם מצד מצוות השבת אבידה.

והוא הדין בענייני שידוכים, כאשר רואה שעלול להיגרם לחבירו נזק ועוגמת נפש מחמת שידוך מסוים ואילו היה יודע מידע השייך להצעה זו לא היה חפץ בשידוך זה - מחויב הוא לגלות לו את המידע שברשותו, מדין השבת אבידה. וכן כתב הפתחי תשובה²², ש"הוא בכלל השבת גופו וממונו"²³.

עוד יש לציין, שמלבד החיוב לגלות את הידוע לו משום המצוות האמורות, הרי שאם המייעץ לא גילה את האמת ונגרם מכך נזק ממוני, ייתכן ובמקרים מסוימים הוא יוגדר כמזיק רח"ל, אף אם אי אפשר יהיה לחייבו ממון בבית

סק"א והשער המשפט שם סק"ב. וראה גם שו"ת ציץ אליעזר חט"ז סי' ד.

17 חפץ חיים בצירורים ציור שלישי אות ו. פתחי תשובה או"ח סי' קנו. תשובות והנהגות ח"א סי' תקנח. ציץ אליעזר סי' חט"ז סי' ד ועוד.

18 ובחפץ חיים שם כתב בטעם הדבר שנסמכו שתי האזהרות - "לא תִּלְךָ רְכִיל בְּעַמֶּיךָ" ו"לא תַעֲמִיד עַל דַּם רְעֶךָ" זו לזו באותו פסוק (ויקרא יט, טז), כדי ללמד, כי למרות הציווי "לא תִּלְךָ רְכִיל בְּעַמֶּיךָ", מכל מקום כאשר יש בכך משום הצלת חבירו, כגון בהצעת שידוך רעה וכדומה, חייב ללכת רכיל, משום "לא תַעֲמִיד עַל דַּם רְעֶךָ".

19 בפרטי דין זה - מתי ומה מחייב לומר מדין "לא תעמד", יש חילוקים רבים. ויתבאר אי"ה להלן בגוף החיבור.

20 ודעת החרדים מצות ל"ת פ"ה אות כד בשם רבינו יונה שערי תשובה שער ג אות ע-עא, שיש בזה גם מצות ל"ת של "לא תוכל לְהִתְעַלֵּם".

21 ראה בפתחי תשובה חו"מ סי' כח סק"ד בשם שו"ת משכנות יעקב, ובתומים, ישוע"י ונתיחה"מ שם.

22 באו"ח סי' קנו.

23 בפרטי דין זה - מתי ומה מחייב לומר מדין "השבת אבידה", יש חילוקים רבים. ויתבאר אי"ה להלן בגוף החיבור.

במקום שנצרך להציל עשוק מיד עושקו. דרך משל, מי שראה באחר שאורב על חבירו בערמה על הדרך במדבר להורגו, או שראה חותר מחתרת בלילה בביתו או בחנותו, היתכן שימנע מלהודיע לחבירו שיזהר ממנו משום איסור לשון הרע? הלא עווננו גדול מנשוא, שעובר על 'לא תעמוד על דם רעך'. וכן בענין ממון, הוא בכלל השבת אבידה. ועתה מה לי חותר מחתרת וכו', וכן בהצעת שידוך, אם הוא יודע שהמדובר הוא אדם רע ובליעל, ואסון להשתדך עמו, חובה עליו לגלות, והוא בכלל השבת גופו וממונו.

"ועתה, איה לנו הגדר והגבול לומר עד פה תדבר ולא יותר? והכלל בזה, שהדבר מסור ללב, אם כוונתו לרעת האחד - הוא לשון הרע, אבל אם כוונתו לטובת השני להצילו ולשמרו - הוא מצוה רבה".

ואחד הפוסקים כתב³⁰ וז"ל:

"בתוך דברי הספר חפץ חיים מובא גם, שלפעמים אין איסור לשון הרע, אלא אדרבה מצוה לספר, כגון מי שמטעה את חבירו במקח וממכר, או שלוח מעות ואינו משלם, או בענין שידוכים שמציעים שידוך לא טוב ויזיק, והוא נמנע לדבר ותולה שאין רצונו לדבר רע או להזיק, הלא עובר על 'לא תעמוד על דם רעך' וכו', וכ"ש כאן שיכול להצילו מנזק ושותק, ותולה עצמו בצדקות באיסור לשון הרע, נמצא משתמש במצות אלוקינו ית"ש להזיק לחבירו, בשעה שלא צוה כן מעולם וכו'".

"והיום הרבה נכשלין בזה, שבטוחים הם שבמניעתם לדבר הם מקפידים על איסור לשון הרע, אבל באמת עוברים באיסור ד'לא תעמוד על דם רעך' שהוא עוון חמור מאוד, וגם על מצות 'ואהבת לרעך כמוך', שאם היו עושים להם כן ודאי היו מצטערים ומתרעמים מאד".

"היש לך חרישת רעה וטמינת פח גדול מזה!?"

ובציץ אליעזר³¹ כתב [בנוגע למום הנמצא במשודכת והבחור אינו יודע ממנו], וז"ל:

"היש לך חרישת רעה וטמינת פח גדול מזה, ממי שרוצה לאמלל בחור להטמין לו פח מראש וכו', והלא בהוודע לו לאחר מכן מזה, ילקה בהלם גדול אשר יוכל כתוצאה מזה לחלות בגופו או בנפשו, וכעת מחוסר ידיעה הוא הולך אחריה פתאום כשור אל טבח יבוא, עד יפלח חץ ככדו כמהר צפור אל פח, ולא ידע כי בנפשו הוא.

"ואם כן, היעלה על הדעת שלא מוטל חוב גדול להודיעו מכך? ולכן ברור

30 תשובות והנהגות ח"א סי' תקנח.

31 חלק טז סי' ד אות א.

בנידון זה, החשש לנזק מחמת איסור לשון הרע רח"ל - מתעצם עשרת מונים.

הנחיית הרבי בנושא

כלל עניינים אלו עומדים מול עיניו של הנשאל על מהות טיבו של הצעת שידוך זו או אחרת, ועליו לגמור בדעתו, האם האינפורמציה שיודע על הצעה זו, נכללת בגדר דברים האסורים לספר; או בגדר דברים המותרים לספר, או בגדר דברים המחוייבים לספר.

ואכן, מבלי ללמוד הלכות אלו, אי אפשר להכריע בדבר! ואפילו להחמיר מספק אי אפשר, שהרי חומרא אחד גיסא היא קולא גדולה לאידך. "ולכן יש ליהרהר ללמוד היטב פרטי ההלכות, לידע פרטי האיסורים ופרטי ההיתר"³⁸.

אך חשוב לציין, שלא תמיד יכול כל אדם ללמוד מהכללים עליהם למד להשליך על המקרה הספציפי שלפניו, על כן בכל מקרה בו מתעורר לאדם ספק האם לומר וכיצד לומר, עליו להתייעץ עם מורה הוראה - כפי שמתיעצים בכל שאלה הלכתית אחרת, ולא ללכת אחר נטיית ליבו.

וכך כותב הרבי במכתב³⁹, וז"ל:

"אודות אחיו מר... שי... שמזדמן לו שידוך, ועומד בספק באם עליו לספר את אשר עבר עליו בעניני בריאות וכו'. והנה ככל עניני האיש הישראלי, גם פתרון לשאלה זו הוא ע"פ השו"ע. ולכן, לאחר שיברר הפרטים אצל הרופא שטיפל ומטפל בו, יציע שאלתו לפני מורה הוראה בישראל ויעשה ע"פ הוראתו".

בין השואל לנשאל

יש להעיר: כל האמור לעיל מתייחס לנשאל - מה מותר ומה אסור לו לומר, והאופן כיצד עליו להשיב; אולם בנוגע לשואל פשוט הדבר שמותר לו לשאול בכל העניינים הנוגעים למדובר ולמשפחתו, בכל נושא שיכול להיות קשור ליצירת השידוך; אלא אם כן הוא פרט שיכול לברר עליו בעצמו.

ולכן מותר לשאול גם אודות פרטים שוליים לכאורה, ולנסות לרדת לעומקם, הואיל ונצרכים כדי לקבל התרשמות אמיתית ומקיפה. וכמובן בפשטות, שיש עניינים שרק המכלול של כמה נושאים יחד מאפשר את ההבנה הנכונה בהם, ורק בצירוף הדברים העיקריים וגם השוליים, ניתן לאסוף מידע מבוסס ונכון, שניתן להכריע על פיו האם הצעת השידוך מתאימה. וגם אם התחילו כבר את השידוך ורוצה לברר שוב כדי לוודא ולאמת מה ששמע, או מה שהתרשם מעצמו - הדבר מותר.

38 תשובות ונהגות ח"א סי' תקנח.

39 אגרות קודש חט"ו עמ' רצו.

"היש לך חרישת רעה וטמינת פח גדול מזה, ממי שרוצה לאמלל בחור להטמין לו פח מראש וכו', והלא בהודע לו לאחר מכן מזה, ילקה בהלם גדול אשר יוכל כתוצאה מזה לחלות בגופו או בנפשו, וכעת מחוסר ידיעה הוא הולך אחריה פתאום כשור אל טבח יבוא"

במדרש³⁴ שאמר משה, "יש ביניכם לשון הרע, והיאך אתם ראוין לגאולה". הרי שאיסור חמור זה בכוחו גם לעכב את הגאולה!

עוד אמרו חז"ל³⁵: "כל המספר לשון הרע, כאילו כפר בעיקר", ועוד אמרו: "כל המספר לשון הרע, מגדיל עוונות כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים!"

וברמב"ם³⁶ כתב, שאיסור לשון הרע הוא אחד מעשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה. ורבינו יונה כתב³⁷, שארבע כתות אין מקבלות פני השכינה, ואחת מהן היא כת מספרי לשון הרע.

זהירות מלהזיק

וחשוב לציין: כאשר מדובר במסירת מידע אודות בחור או נערה בגיל שידוכין, מספיק מעט חוסר זהירות מצד האומר, כמו הדגשה לא נכונה של פרט מסוים או הוספת מילה מסוימת העלולה לקטלג ולשייך את המדובר/ת לקטגוריה שלילית - בכדי לגרום לו או לה נזק חמור, ואף להשפיע לרעה ח"ו על כלל חייו! וכבר היו דברים מעולם.

34 תנחומא שמות י.

35 ערכין טו, ב, ועיי"ש מימרות נוספות בעניין זה. הובא ברמב"ם הלכות דעות פ"ז ה"ג.

36 הלכות תשובה פ"ד ה"ה.

37 שערי תשובה שער ג.

הדבר ע"פ הדין, שכל מי שיודע מזה ואיננו מגלה לו להזהירו מזה, שהוא פשוט עומד על דמו, כי הדבר כלול בכלל אזהרת התורה של 'לא תעמוד על דם רעך'.

"מה תאמר, כי אין הדבר נורא כל כך, כי בהוודע לו מזה יהא סמא בידיה לתבוע אותה לדין על מקח טעות ולבקש לחייבה בקבלת גט פיטורין וכו'. אין הדבר כן, כי מלבד שיש כאן עכ"פ חרישת רעה וטמינת פח עד שיוודע לו מזה, ומי יודע כמה זמן שיעבור? ומלבד שקשין גירושין לאחר התקשרות בעבותות אהבה עם אשת בריתו, ואסור לגרום לו לכתחילה שיצטרך לבסוף להגיע לידי כך. חוץ מכל זה, לא נגלל יעלה לו הדבר וכו'. ואם כן מה רב הוא איפוא שפיכות הדמים (תרתי משמע) והסבל הגופני והרוחני שתגרם לו מזה. "ולכן, כל המונע את עצמו מלגלות לו על הדבר מראש, מלבד שנמצא עומד על דמו, הוא גם מונע את עצמו עי"כ מלהשיב לו אבידת גופו ואבידת ממונו גם יחד הנשקפת לו מכך".

איסור לשון הרע

כל האמור עד כאן, הוא הצד האחד, שקשה להפריז בחומרותו, העומד בפני אדם המתבקש למסור מידע אודות שידוך;

אך מן הצד השני, אדם זה צריך להיזהר מאיסור לשון הרע, אשר חומרותו ידועה ומפורסמת, והזהירות מלפגוע באדם עליו מדברים.

לצורך הבנת הדברים כראוי, נמנה להלן כמה פרטים מהותיים אודות איסור לשון הרע.

כתב הרמב"ם³², וז"ל: "התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה - שהיא גדולה ממנו בשנים, וגידלה אותו על ברכיה, וסיכנה בעצמה להצילו מן היס. והיא לא דיברה בגנותו אלא טעתה שהשוותו לשאר נביאים, והוא לא הקפיד על כל הדברים וכו', ואע"פ כן מיד נענשה בצרעת".

הרי לנו, שגם אם אין כוונה לדבר בגנות אדם, וגם אינה גנות ממש - אלא רק חסרון מעלה, וגם אין אותו אדם שדיברו עליו מקפיד על כך; מכל מקום, המדבר עבר על איסור לשון הרע. מאחר והאיסור הוא על עצם הדיבור, ולא דווקא על התוצאה הנפעלת ממנו.

עוד אומרים חז"ל, שלאחר שמשא רבינו הרג את המצרי כדי להציל את הישראלי מיד מכה, והבין שנודע דבר הריגתו, נאמר בפסוק³³ "וייךא משה ויאמר אֶכֶן נִוְדַע הַדְבָר". ואיתא

32 הלכות תומאת צרעת פ"ז ה"י.

33 שמות ב, יד.

בין נטילת שחרית לנטילה לנשיאת כפיים

מאת הרב בנימין כהן שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

בירך והתפלל ע"י נקיות ידים מותר לעלות לדוכן לנטילה זו. וכתב דגם לדעת מרן ז"ל יש לומר כן, יעו"ש. ועיין לקמן ס"י קס"א ובדברנו סי' ד' אות ג'. "ולכן בט' באב וביום הכיפורים לא יטול לנשיאת כפיים יותר מסוף קשרי אצבעותיו. וכן מוכח מדברי מור"ם ז"ל בסי' תרי"ג ס"ב וכן משמע מסתמיות דברי מרן ז"ל בסי' תרי"ג ס"ב, דאין לחלק בין נטילת שחרית לנטילת נשיאת כפיים, אלא הכל יהיו עד סוף קשרי אצבעותיו ולא יותר.

"וכן דעת הפרי מגדים באשל אברהם סי' תרי"ג אות ג', וכן דעת היפ"ל אות ו'. ועיין מ"ש הדגול מרבבה בגליון המגנים בסי' תרי"ג, והביאו היפ"ל שם אות ד'. ועי"ש ביפ"ל שהביא עוד פלוגתא בזה, וכתב דאנן נקטינן כדברי מרן ז"ל שנראה מדבריו דבין נטילת שחרית ובין נטילת כהנים העולים לדוכן, אין לטול אלא רק עד סוף קשרי אצבעותיו, דכתב דכן הוא דעת מור"ם ז"ל וגם הוא שמע על כהני חשיבי שנוהרין בכך יעו"ש. ונראה דמנהג נכון הוא דכל דבר שהוא בפלוגתא, שב ואל תעשה עדיף, ובפרט שכן הוא דעת מרן ומור"ם ז"ל וכן עמא דבר, ועיין לעיל אות ל"ו".

וממשמעות דבריו כאן נראה, דעיקר הדין לשיטתו הוא שאין ליטול נטילה גמורה.

פסק דינו של אדמו"ר הזקן

והנה, בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן סי' תרי"ג ס"ו כתב רבינו: "וכן כהן העולה לדוכן נוטל ידיו אע"פ שנטל ידיו קודם התפלה, וכן הלוי במקום שנוהגין שהלוי נוטל ידיו קודם שיוצק מים על ידי הכהן, מותר לו ליטול ביום הכיפורים כיון שאינו מתכוין לתענוג". וברור מלשונו שיש ליטול נטילה גמורה, וגם נותן מילתא בטעמא דמאחר דאינו מתכוון לתענוג ממילא שרי (אף שבכף החיים, שהובא לעיל, נראה שהבין מדבריו אחרת).

ובפרט שלעיל סעיף ב' כתב בהאי לישנא קדישא: "וכן בבוקר כשניעור משינתו

כתב:

"וכן הכהן העולה לדוכן נוטל ידיו – נטילה גמורה עד הפרק וכן היה קידוש כהנים במקדש. דרשות מהרי"ל ה' יוה"כ. מט"מ סי' תתנ"א. שיירי כנסת הגדולה בהגהות בית יוסף אות א'. אליה רבה שם. דגול מרבבה. ושב הכהן בתשובה סי' ג', והביא דבריו השערי תשובה סי' תקנ"ד על הש"ע סעיף ט'. ח"א כלל קמ"ה אות י"א. מטה אפרים אות ח'. מ"ב אות ז'.

"אמנם דעת א"א אות ג' דלא יטול רק עד קשרי אצבעותיו. וכן נראה דעת מור"ם ז"ל בהגה שכתב דבריו על הש"ע ולא כתב עד הפרק כמ"ש מהרי"ל, משמע דבזה ס"ל כדברי הש"ע דאינו נוטל רק עד קשרי אצבעותיו. וכן נראה דעת הר"ז אות ו' ודרך החיים אות ג' שלא כתבו עד הפרק, משמע דדינו כשאר נטילות דיום הכיפורים דאין נוטלין רק עד הפרק ועבודת כהן במקדש שאני, דהכא אינו אלא לזכר בעלמא. וכן כתב היפ"ל ח"ב אות ד', דדעת מרן ומור"ם ז"ל בהגה דהוא הדין לכהנים העולים לדוכן שלא יטלו רק עד סוף קשרי אצבעות. וגם שמע על כהני חשיבי שנוהרים בכך יעו"ש. וכן כתב לעיל סי' קכ"ח אות ט"ל יעו"ש. ומכל מקום, מי שנוטל עד הפרק אין מזניחין אותו כיון דאיכא כמה רבנותא דסברי הכי כנוכר".

וממשמעות דבריו כאן נראה, דעיקר הדין לשיטתו הוא שיש ליטול נטילה גמורה.

ואולם בסי' קלח אות לט כתב הכף החיים בהאי לישנא:

"והטעם כתב בהרמב"ם פרק ט"ו מהלכות תפילה דין ה' כדרך שמקדשין לעבודה, והביאו הטור וב"י וכן הוא בגמרא חולין ק"ו ע"ב דקידוש ידים ורגלים במקדש עד הפרק ופירש רש"י ז"ל עד הפרק העליון מקום חבור היד והזרוע. והביאו בית יוסף וכן כתב הלבוש. ומכל מקום, כשאין לו מים רק מעט שלא יגיעו אלא רק עד סוף קשרי אצבעותיו, כתב העולת תמיד אות י"ב, דאף על פי שלא נטל ידיו שחרית רק

שאלה: כהנים הנושאים כפיהם ביום הכיפורים, האם יטלו ידיהם רק עד קשרי האצבעות או שיכולים ליטול את כל כף היד?

תשובה: בעניין זה מצינו להרבה פוסקים שכתבו שהכהנים יטלו ידיהם כרגיל. הנודע ביהודה כתב' ז"ל: "וכיון שביום הכיפורים שחרית אינו נוטל אלא עד סוף קשרי אצבעותיו, כמבואר בסעיף זה, והכהן צריך ליטול עד הזרוע היה צריך לברך על נטילת ידיים, ולכן נלע"ד שכהן יטול גם שחרית עד הזרוע". מבואר מדבריו, דכבר בנטילת ידיים בבוקר יטלו הכהנים ידיהם כרגיל.

אולם הרבה אחרונים שכתבו דין זה שהכהן נוטל ידיו עד הזרוע, לא הזכירו חידוש זה של הדגול מרבבה שכבר בשחרית יטלו ידיהם לגמרי, אלא רק כתבו שלברכת כהנים נוטלים עד הזרוע.

לדוגמה: הגאון רבי עקיבא איגר בהגהותיו לשו"ע²: "ולעלות לדוכן נוטל עד חבור היד לזרוע, עיי"ש". וכן כתב בספר פתחי עולם ומטעמי השולחן סי' תרי"ג סעיף ג' סק"ו בשם אליה רבה, דהכהן יטול ידיו עד הפרק.

וכן הוא מנהג ג'רבה, וכמו שכתב בברית כהונה חלק או"ח אות כ סעיף כ ז"ל: "כשעולים הכהנים לדוכן ביום הכיפורים, מנהגנו פה לטול ידיו נטילה גמורה עד הפרק. וכן כתב הכף החיים³ בשם כמה פוסקים. והגם דהביא אחר כך חולקים הרבה, כיון דמנהגנו פה כהסוברים נטילה גמורה – אין לשנותו. וכן כתב הרב הנזכר שם דמכל מקום הנוטל עד הפרק אין מזניחין אותו, כיון דאיכא כמה מרבנותא דסבירה ליה הכי ע"ש. ולשונו מורה דגם היחיד העושה כן אין מזניחין אותו. וכל שכן כשיש מנהג בעיר כהני רבנותא".

דעת הכף החיים

ויש להעיר, דהרב כף החיים כתב בנושא זה בתרי אנפין. בסימן תרי"ג אות טו

1 על השו"ע בפירושו דגול מרבבה בסי' תרי"ג.
2 שם. בשם ספר ושב הכהן סימן ג'.
3 סי' תריג אות טו.

נוטל ידיו ג' פעמים כמ"ש בסימן (מטעם שנתבאר בסימן תקנ"ד) ויברך על נטילת ידיים ויזהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו ולא יכוין להנאת רחיצה רק להעביר הרוח רעה מעל הידים. ולאחר שניגב ידיו במפה מעביר המפה על גבי עיניו להעביר מהם חבלי שינה".

וראה בלקוטי שיחות ח"ט עמ' 386 מה שכתב כ"ק אדמו"ר במענה לשאלה האם כהנים שנוטלים ידיהם עד פרק הזרוע צריכים ליטול ידיהם שוב לפני הבדלה בצאת יום הכיפורים: "באם יטלו לנשיאת כפיים לסירוגין (דפשיטא דגם כך כשר לנשיאת כפיים) לכאורה אפשר לומר שאין צריך ליטול קודם הבדלה. אבל נראה לומר דטעם נטילה זו היא שלילת התפשטות הטומאה לאחר סור קדושת יום הכפורים (עיי' מקדש מלך לזח"ב קעג, א) ואם כן אין מועיל הנטילת ידיים - איזה שתהיה - ביום הכיפורים".

מהו החילוק בין נטילת שחרית לנטילה לברכת כהנים?

אמנם לכאורה צ"ע בטעמא דמילתא דרבינו הזקן, דלכאורה את אותו הטעם

שכהן יטול ידיו נטילה גמורה כיון דאינו מתכוון לתענוג, אפשר לומר גם בנוגע לנטילת ידיים של כל אדם שחרית שעניינה להעביר רוח רעה?

והנה, עמד על כך כ"ק אדמו"ר: "ואף שפסק אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו סימן תרי"ג ס"ב שנוטל ביום הכיפורים עד קשרי אצבעותיו, כנראה מסתפק כת"ר בהלכה למעשה, כיון שהחמיר רבנו בסידורו דנטילת ידיים שחרית צריכה להיות עד מקום חבור היד לקנה הזרוע כי עד שם הטומאה מתפשטת, וא"כ לכאורה גם בט' באב ויום הכפורים צ"ל עד קנה הזרוע.

"והנה על הראי' מדין דט' באב ויום הכפורים לשיעור נטילת ידיים שחרית - כבר רמז במגן אברהם ס"ד סוסק"ז (עיי' במראי מקומות לשו"ע אדמו"ר הזקן מהד"ק ס"ד ס"ז). ולכן חלקו, בנטילת ידיים שחרית כל השנה, בין לכתחילה ושעת הדחק (שו"ע אדמו"ר הזקן שם. שערי תשובה בשם שלמי צבור. קיצור שולחן ערוך ב, ג. משנה ברורה ד, ט. ועיי' ג"כ בפרי מגדים).

"אבל בכתבים - שהובא במגן אברהם ובבאר היטב - כתבו סתם שצריך להיות

4 בלקוטי שיחות ח"ט עמ' 385; אג"ק ח"ג אגרת תקו.

עד פרק הזרוע. וכ"מ קצת גם בסידור רבנו. אף שבתשעה באב ויום הכפורים לד"ה נוטל רק עד קשרי אצבעותיו. כן הורה ג"כ כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א.

"וראייתי הטעם (איני זוכר עתה באיזה ספר) [הגה"ה לאחר זמן: שוב מצאתיו במקדש מלך לזהר ח"ב קעג, א] כי ביום הכפורים אין כל כך שליטה לרוח הטומאה, ולכן כשניעור אינה שורה אלא עד קשרי אצבעותיו.

"ועל דרך זה י"ל, אשר בתשעה באב מפני החלישות שבקדושה אינה מתאוה כל כך לשרות, ועל דרך מש"כ בשו"ע רבנו מהדו"ב בסופה, ומתפשטת רק עד קשרי אצבעותיו. וטעמא דמסתבר הוא".

וע"פ דברי כ"ק אדמו"ר הדברים עולים כמין חומר: דמאחר שהטומאה שורה עד קשרי האצבעות, לכן באמת עד קשרי האצבעות אינו בגדר תענוג.

אך יש לציין, שבספר אוצר מנהגי חב"ד תשרי עמ' ריז, הביא המחבר שמועה בשם כ"ק אדמו"ר - הוראה למעשה - שגם בנטילת ידיים לשחרית יטלו הכהנים עד פרק הזרוע. ובעקבות זאת פסקו כמה מרבני חב"ד לנהוג כך.

תשובות הלכתיות קצרות
משולחן בית ההוראה

הצרים

מותר לטבול במקוה בלי לשלם?

שאלה: אני בחור ישיבה, ולעיתים אין לי די כסף, וחסר לי הסכום הנדרש לשלם לצי"פ הכניסה למקוה. האם מותר לי להיכנס עם חבר יחד בגלגלת? שמעתי שיש מתירים זאת, כיוון שהרשות המקומית מממנת את המקוה, וגביית הכסף של הנהלת המקוה אינה כדין, כיוון שהמיומן של הרשויות אמור לאפשר לי להשתמש במקוה בחינם. האם ניתן לסמוך על היתר זה?

תשובה: נחלק את המענה לשלושה חלקים:

(א) כאשר למקוה יש בעלים פרטי או עמותה או ציבור מסוים המפעיל אותו ודורש תשלום עבור הכניסה. באופן זה שימוש במקוה בלי לשלם - הרי זה גזל וודאי.

שהרי המקוה נחשב כחצר העומדת להשכרה, והאדם הטובל במקוה נחשב כאדם הרגיל לשכור, וההלכה היא, שכאשר חצר עומדת להשכרה והאדם עומד לשכור ("עביד למיגר") - אם הוא דר בחצר ללא רשות הרי זה גזל. וזאת גם אם הוא מעוניין לטבול בלי להתרחץ במקלחת.

(ב) כאשר הנהלת המקוה הציבה שלט ברור שאסור להיכנס בלי לשלם בכניסה, או שאסור להיכנס שנים יחד בגלגלת השער וכיו"ב, הרי גם אם לא היה המקום עומד להשכרה, וגם אם בדעת הנכנס לשלם אחר כך, אסור לעבור על דעת הבעלים.

זאת מפני שאדם יכול להתנות כל תנאי שירצה בכל הנוגע למזון שלו², וכל תנאי שבמזון קיים ומחייב את הצד השני.

(ג) בשאלתך קבעת כעובדה, שתקצוב מצד הרשויות למקוה אמור לאפשר לך להיכנס בחינם. אך דבר זה אינו נכון במציאות, כיוון שברובא דרובא של המקרים הרשות אינה מתקצבת את כל עלות תחזוקת המקוה, ולכל היותר היא מזוילה את מחיר המים, פוטרת מארנונה וכיו"ב, כך שעדיין ישנן הוצאות רבות בתחזוקת המקוה שבאחריות הבעלים.

ומעבר לכך: כל עוד יש בעלים למקוה, נושא התקצוב מצד רשות כלשהי לבעלים הוא עניין שבינו ובין הרשות המתקצבת, ואינו עניין לצרכנים הצורכים שירות מהבעלים.

[אלא אם כן ידוע **בוודאות גמורה**, שיש תנאי מפורש מהרשות המתקצבת הדורש לאפשר כניסה חופשית לקהל הרחב או לסקטור מסוים כמו בחורי ישיבה, פנסיונרים או כל כיו"ב; אך דבר זה מצריך בירור ודאי ולא ניתן להחליט בזה על פי השערות ושמעות בלבד].

1 ראה שו"ע חו"מ סי' שפג.
2 ראה שו"ע חו"מ שטו, ב.

פינת ההלכה

דב צאיריק

מנין על מסלול ההמראה

השליח שבקש לרדת מהמטוס

הרב חיים צבי קוניקוב, שליח הרבי ב"מרפז החלל" בפלורידה, ישב במטוס שאמור להמריא לניו יורק, ומשם היה עליו לעלות על טיסת המשך לארץ ישראל. באותם ימים הרב קוניקוב היה בשנת האבל על אמו, והוא הקפיד מאוד להתפלל במנין בכדי לומר 'קדיש' לעלוי נשמתה. לשם כך הוא תאם עם אחיו הגר בניו יורק שיאסף אותו מיד לאחר הנחיתה, ויקח אותו למקום בו מצוי מנין יהודים כדי שיוכל להתפלל תפלת מנחה במנין בהפסקה שבין הטיסות.

אך הכרות הטיס המפתיעה על עכוב של 90 דקות לפחות בשל קשיי מזג האוויר, שבשה לו את התכנית. המתנה בלתי צפויה זו תגרם למטוס לנחות בניו יורק לאחר השקיעה ולא תהיה לו האפשרות להתפלל מנחה במנין.

'לא פספסתי אמירת 'קדיש' אחת מאז שאמי הלכה לעולמה לפני עשר חדשים. מה אעשה כעת? הרהר השליח לעצמו. ומיד החליט: 'ארד מן המטוס! גם עם אחמיץ את הטיסה – תמיד אוכל להזמין עוד טיסה, אבל אינני יכול בשום אופן להחמיץ אמירת 'קדיש', ומיד פנה אל אחת הדילות ובקש לרדת מן המטוס. אולם הדילת השיבה לו, שאין כל אפשרות לרדת מהמטוס בשלב זה. "אנחנו נמצאים כבר על מסלול ההמראה, ממתנים לאשור המראה. יש מטוסים לפנינו ומאחורינו, ואי אפשר לזוז, זה בלתי אפשרי", אמרה בפסקנות.

עברה כמחצית השעה, והרב קוניקוב מפנים שאין לו סכוי להספיק תפלת מנחה במנין. פתאום חלפה במוחו מחשבה נועזת: 'אולי נמצאים על הטיסה עשרה יהודים שיוכלו להשתתף במנין?', ומיד הביט סביבו וסקר את הנוסעים היושבים על מקומותיהם, אך

לא הבחין ביהודים דתיים. אבל הוא החליט בכל זאת לנסות.

היהודי שגלה את יהדותו

הרב קוניקוב קם ממקומו, וצעד הלוך ושוב במעבר המטוס, כשהוא תר אחרי פנים בעלי מראה יהודי. במושב האחרון הוא הבחין בכחור שהיה נראה לו כיהודי. הוא נגש אליו ושאל אותו ישירות: "אתה יהודי?". כשהבחור ענה "כן", הסביר לו השליח כי עליו לומר 'קדיש', וכי הוא זקוק לשם כך למנין. הבחור הבין את הענין ומיד השיב: "ספר אותי כאחד מן העשרה".

הרב קוניקוב התעורר מעט מההצלחה הראשונה, והמשיך בחפזו. לא חלף זמן רב, והוא הגיע לארבעה אנשים שאשרו את יהדותם, אך שלושה מהם הוסיפו ואמרו: "אני לא דתי, ואינני יודע להתפלל", אבל הם גלו נכונות לעזר.

הזמן ממשוך לעבר, והרב קוניקוב הצליח להגיע כבר לשבעה אנשים, והיה זקוק לשלושה נוספים בלבד. באפן מפתיע, אחד מאנשי צוות המטוס פנה אליו ושאל: "אני יכול לעזור לך?". הרב קוניקוב הסביר לו את בעיותו, ולמרבה הפלא איש הצוות הבכיר מיד נחלץ לעזרתו. הוא הציע לשליח להשתמש במערכת הכריזה של המטוס כדי להודיע כי דרושים מתנדבים בני הדת היהודית.

"תודה", השיב הרב קוניקוב, "אף אני מעדיף למשך פחות תשומת לב".

"סלח לי", קרא אדם שישב בעבר השני של המעבר. "שמעתי את שיחתך. אני יהודי". כעת היו כבר שמונה אנשים.

הרב קוניקוב ממשוך בחפושיו, כשהוא חש התרגשות נכח הסכוי שיתקבץ לו 'מנין' בדרך נס, אולם סדרת תשובות שליליות לשאלתו החזירו אותו למציאות.

אחד הנוסעים שמאוד רצה לעזור אף לא היה יהודי אמר לו: "החבר שלי הוא חצי יהודי". כששמע תקנה מתגנב ללבו, שאל הרב קוניקוב את חברו: "אתה יהודי?", השיב האיש: "לא, לא ממש". הרב קוניקוב המאכזב פנה ללכת, אף אותו אדם המשיך ואמר: "סבכתא שלי היתה יהודיה".

משפט זה עורר את חושיו של השליח שחזר אחרנית ושאלו: "מדבר על אמא של אמא שלך?...". "כן, אבל זה לא עושה אותי יהודי, נכון?", ענה לו האיש. "בטח שכן! זעק הרב.

"ואו, מענין, פתאום אני מגלה שאני יהודי! אולי האחור בטיסה היה שנה רק בשביל זה!" הפטיר האיש.

חסר אונים

איש הצוות פנה אל השליח ושאלו: "לכמה הגעת?", כשהשיב לו שהגיע לתשעה, החליט איש הצוות לשאל במכשיר הקשר האם בתא הטיס יש יהודים בין אנשי הצוות. "שלילי", הגיעה התשובה.

"כלם רצו לעזור, אך המצב נראה חסר תקווה. כבר עברתי פעמים על כל מושב והתחלתי להשלים עם העבדה הקודרת שעל הטיסה הזאת קיימים פנאגה רק תשעה גברים יהודים", ספר הרב קוניקוב.

בעודו עושה את דרכו חזרה למושב ביאוש, מישהו מתוך כלל הנוסעים שעקבו אחר השתלשלות הדברים וחש את צערו ואכזבתו, עצר אותו ושאל: "יש לי חבר יהודי בג'ורג'ייה שאני יכול להרים אליו טלפון. זה יעזור לך...?", הרב קוניקוב נאלץ להסביר לו בסבלנות שזה לא יעזור והודה לו בחם. "כאלו שלא הפרתי בעצמי כמה יהודים שיכלתי לטלפן אליהם...", הוא הוסיף בהומור.

הרב קוניקוב עמד חסר אונים, וכבר השלים עם העבדה שלמרות כל המאמץ, לא יהיה לו מנין לאמירת 'קדיש יתום'.

חלפו כמה רגעים שקטים. לפתע, הנוסע שישב ממש מאחורי הרב קוניקוב פנה אליו ואמר: "אני ממש מצטער, אבל קדם, כשאמרתי לך שאני לא יהודי, לא אמרתי את האמת. האמת היא שאני יהודי". בתחלה חשב הרב קוניקוב שאותו נוסע אינו דובר אמת. הוא שער שהאיש מנסה להיות נחמד ולהפיג את צערו. בחשדנות-מה הוא שאל אותו: "אמך יהודיה?", "בטח", השיב האיש. "שם נעוריה הוא הורוביץ. אין שם יותר יהודי מזה". ואז הוסיף ואמר: "אני אפלו מכיר את תפלת 'ברוך אתה אד-ני'..."

לקט הלכות והנהגות יסודיות לתפלה

על פי הדרכת רבותינו נשיאנו

(א) "תפלת צבור היא רצויה ומקבלת לעולם [תמיד], שנאמר: 'הן אל כביר לא ימאס', ואומר: 'פדה בשלום נפשי מקרב לי כי רבים היו עמדי'". "לפיכך חייב כל אדם לזרו את עצמו לבוא לביהכ"נ כדי להתפלל תפלת שמונה עשרה עם הצבור".

(ב) כותב אדמו"ר הזקן: "תפלת הצבור אף על פי שהיא מצוה מדבריהם [מדברבנן], היא גדולה ממצות עשה של תורה, והאיל ומקדשין בה ה' ברבים", והינו שאומרים בה קדשה בחזרת הש"ץ.

(ג) ביחידות של המשפיע ר' ניסן נעמנוב ע"ה אצל הרבי, הרבי דרש ממנו שיאמר ויפרסם בשמו, שכל מי שאינו מתפלל באריכות יותר מהמנין, עליו להתפלל במנין דוקא!

(ד) תפלה בצבור צריכה להיות במתינות ולא במהירות. וכך כותב אדמו"ר הזקן: "להתחיל כלם יחד כאחד מלה במלה". וגם אלו הנגשים להיות ש"ץ צריכים להתפלל 'מלה במלה' בדרך המצוה בקול רם ולא מאריכים יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים ח"ו".

והתפלה צריכה להיות באפן ש"מתפללים בקול קצת על כל פנים, ולא בלחש"³.

(ה) אדמו"ר הזקן כותב, שאחת הסבות שהתפלה צריכה להיות בצבור, היא מפני שבתפלה נלחמים עם הסטרא אחרא, וז"ל: "אהובי אחי ורעי חזקו ואמצו במאוד מאוד כמאמר רז"ל שהתפלה צריכה חזוק, כאדם הנאבק עם שונאו שצריך להתחזק בכל כח ועז ותעצומות, אף כי גם זאת שעת צלותא היא שעת קרבא.

"וכמו שבמלחמות בני אדם צריכים כל בני המלחמה להתאסף אל מקום אחד להתחזק כלם כאחד, ולא זה בכה וזה בכה, אף גם בתפלה יהיו עשרה לפחות כלם כאחד מתחילים... ואיש את רעהו יעזרו ולא יאחזו יאמר חזק בקול חזק ליחד לאחד להרים קול אחד"⁴.

(ו) כתב אדמו"ר הזקן: "מצוה מן המבחר לומר את ההלל בצבור, כדי שיענה 'הודו' ו'אנא' אחר הש"ץ"⁵.

ובכמה הודמנויות אמר הרבי שאצל חסידים, גם אלו שהאריכו בתפלה, נהגו לומר את ה'הלל' במנין דוקא⁶.

(ז) דבר זה נכון גם לגבי ראש חדש, וביתר שאת, כיון שיש שיטות בפוסקים הסוברים שהברכה על ה'הלל' נאמרת רק כאשר הוא נאמר בצבור. ועל כן יש עדיפות לאמרו בצבור גם למנהגינו שמבכרים גם אם קורה ואומרים אותו ביחיד⁷.

1 קצות השולחן סי' יג א. משוע"ר נא, א-ב.

2 ממכתב הרה"ח הרב יהושע העשל צייטלין ע"ה, חסידים ואנשי אמת עמ' 180.

3 תניא סוף קונטרס אחרון. ד"ה הוכח תוכיח.

4 אגרות קודש אדה"ז, מהדורה חדשה, אגרת עא.

5 שוע"ר סי' תפח, ג.

6 ראה לקו"ש חכ"ד עמ' 412. חסידים ואנשי אמת עמ' 121.

7 סי' תכב, ב רמ"א ובמשנ"ב ס"ק יח.

עומד לפני הבורא ומבקש ממנו את צרכיו, ואודות חשיבותה הגדולה בחיי האדם.

כיון שרוב האנשים לא ידעו להתפלל וגם לא היו להם סדורים, החליט הרב שהוא יאמר את התפלה בקול רם, והמשתתפים יענו "אמן" לברכותיו, ואחר כך יאמר 'קדיש יתום'. הוא הסביר להם מה הולך להיות, ובקש שיענו "אמן" אחריו בכל פעם בה הוא ירים את אגודלו.

הוא הוציא את כפתו מתחת לכובעו, ונתן אותה לאחד האנשים שעמד סמוך אליו. לשאר הגברים הציע להשתמש במפית ככפה.

הדילת שאלה אם היא יכולה לצלם את הארוע החריג שנגלה לעיניה, והשליח ענה שמבחינתו אין כל מניעה לכך.

גאון יעקב

המשיך הרב קוניקוב וספר:

"מיד התחלתי את התפלה. ובכל פעם שהרמתי את אגודלי ענו המשתתפים 'אמן'. התרגשתי מאוד על החסד שעשה עמי הקב"ה ואפשר לי לומר 'קדיש' גם במצב זה.

"המשתתפים שאמרו 'אמן' בקול רם וברור, לא התבישו או נבוכו כלל מהארוע היהודי-דתי בו הם נטלו חלק. להפך. המטוס כלו הקמה מהתרגשות לנכח התופעה המוזרה של יותר מעשרה גברים חבושי מפיות ניר העונים 'אמן' בקול רם עם כל הרמת אגודל של הראב"י בעל המראה המישן, בעוד הדילת מצלמת הכל.

"למרות הצד המשעשע, נכר היה שהענין נוגע ללב משתתפי המנין, והם נשארו ממקדים ורציניים במשך כל התפלה.

"כאשר סימתי את התפלה, הזדרזתי להודות לכלם מקרב לב על השתתפותם. ולאחר מכן שבנו למקומותינו.

"בארח פלא, כמעט מידית הכריז הטיס שהעכוב הסתים ואנו אמורים להמריא בעוד דקות אחדות לכוון שדה התעופה קנדי. היה נדמה לכלנו פאלו המנין היה חלק מלוח הזמנים המתכנן של הטיסה...

"כאשר המטוס היה באויר, אחד ממשתתפי המנין נגש אלי, ועם דמעות בעיניו אמר: 'אני כלל לא מערב בחיים היהודיים, ואני רוצה להודות לך על התזכרת המדימה שלך למורשת שלי!'

"התרגשות גדולה מלאה את לבי. רואים במוחש כיצד הדרך שהרבי למד אותנו לעמד בתקף על קיום מצוה, גוררת ומעוררת גאון יעקב בכל הסביבה!"

1 בית חב"ד.

הרב קוניקוב שאל אותו: "אתה יהודי?", "כן" השיב האיש, "אבל תראה, אתה חוסם את המעבר! כל האנשים האלה רוצים לעבר!". הרב קוניקוב השיב לו: "אנשים אלה הם המנין שלי". האיש התאושש מתדהמתו ואמר, "אם ככה, גם אני בא".

הכנה ראויה לתפלה

האווירה בחלק האחורי של המטוס הייתה מחשמלת. הגברים היהודים שרבים מעולם לא השתתפו בתפלה ולא ידעו מהי, היו מאשרים מאוד מהארוע החריג ומהיכלת שלהם לעזר לאדם שמאוד בקש את עזרתם. כלם הצטופפו במטבח הזעיר שבאחורי המטוס והאזינו בקשב רב לדברי הרב.

השליח, שהבין את גדל השעה, עשה הכל כדי שאותם אנשים יחוו את התפלה בצורה הכי נעלית שנתן, ולא רק כארוע בו הוא מצליח לומר את ה'קדיש' שכל כך רצה לומר.

הוא נצל את ההזדמנות ופתח בהקדמה קצרה אודות המשג תפלה - בה הנברא

"יש עשרה יהודים!"

"כלם סביבי היו נרגשים מאוד. נופפתי בזרועי לאיש הצות מחברת התעופה שישב כעשר שורות לפני. 'הצלחנו!' קראתי לו. 'יש עשרה יהודים!' איש הצות היה כל כך שמח, שאפשר היה לחשב שהוא זכה בלוטו, ספר הרב קוניקוב בהערכה.

איש הצות הזמין את הרב לחלק האחורי של המטוס. הוא רצה להבטיח שהמנין יתנהל כשורה. הרב קוניקוב אמר לדילות שהתפלה תערך בין שבע לעשר דקות בסך הכל, והודה לצות על עזרתו ועל ההכנה שגלו.

המנין עמד להתחיל. הרב קוניקוב החל לצעד במעבר פדי "לקבץ" את היהודים. וכך שורה של יהודים צעדו אחריו לכוון אחורי המטוס. כשלוש שורות לפני סוף המושבים, הבחין השליח בפרצוף שפספס קדם. הוא נראה יהודי ללא ספק, חשב לעצמו. עם כל האנשים האלה שאינם מכירים לו, מוטב שיהיו אחד-עשר איש, ליתר בטחון.

**מועדי עריכת דיונים
בבית דין צדק לממונות כפר חב"ד:**

ימי ראשון:

בין השעות 12:00-14:30 • 22:00-23:30

ימי שני:

בין השעות 12:00-14:30

ימי רביעי:

בין השעות 22:00-23:30

לתיאום:

077-2277013 שלוחה 2

או באמצעות הדוא"ל: beithoraah@gmail.com

הדיונים מתקיימים במשרד בית ההוראה

**בית ההוראה כפר חב"ד
נותן מענה הלכתי שוטף לכל דורש**

טלפון: 077-2277013

דוא"ל: beithoraah@gmail.com